

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Ольга Миголинець

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Ужгород – 2022

УДК 81`1 (076)
ББК Ш10я7
М 57

МИГОЛИНЕЦЬ О.Ф.

**ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА: Практичні завдання для студентів
філологічного факультету. Ужгород, 2022. 76 с.**

Рецензенти:

О.ТИМКО-ДИТКО, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Загребського університету;

В.Ф.БАНЬОІ, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету.

Відповідальний за випуск:

Н.Ф.ВЕНЖИНОВИЧ, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови Ужгородського національного університету.

*Рекомендовано до друку
Вченою радою філологічного факультету
(протокол № 11 від 24 червня 2022 року).*

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Методичні розробки призначені для студентів українського відділення філологічного факультету університету, які вивчають курс “Вступ до мовознавства”.

“Вступ до мовознавства” – це початковий курс загального мовознавства, що містить основні відомості з теорії мови і покликаний ознайомити студентів-філологів з найголовнішими лінгвістичними термінами та поняттями. Пропонований посібник містить питання до всіх розділів курсу, систему різноманітних вправ, які допоможуть студентам краще засвоїти найзагальніше уявлення про сутність мови, про мову як систему, про її складові частини і їхню структуру, про закономірності функціонування мови в суспільстві і її розвиток. У кінці кожної теми містяться тестові завдання. Цей курс вводить майбутніх філологів у світ лінгвістичних понять, знайомить їх з основними науковими термінами з тим, щоб полегшити їм сприйняття й засвоєння мовознавчих дисциплін. Без з’ясування цих питань неможливе свідоме, глибоке оволодіння ні рідною, ні іноземною мовою.

З цією метою до кожної з тем дисципліни подаються питання для самоконтролю, список літератури з теми. Наприкінці посібника наведено список літератури до всього курсу, що, крім навчальних посібників і підручників, містить монографії з окремих питань мовознавства.

У кінці посібника студентам запропоновано короткий словник лінгвістичної термінології.

Посібник стане в пригоді не тільки студентам-філологам при вивченні цього курсу, але й в процесі написання курсових і дипломних робіт, при підготовці рефератів, виступів на наукових конференціях тощо.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 1

Тема: ВСТУП (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Предмет і завдання курсу “Вступ до мовознавства”. Місце мовознавства у системі наук.
2. Мова як суспільне явище. Соціолінгвістика.
3. Соціальна, територіальна та стилістична диференціація мови.
4. Методи дослідження мови.
5. Функції мови.
6. Мова і мислення.
7. Мова і мовлення.
8. Структура мови. Основні одиниці мови.
9. Синхронія і діахронія.
10. Мова як знакова система особливого виду.

Завдання

1. Наведіть відомі висловлювання видатних письменників, діячів культури і науки про мову.
2. Назвіть основні проблеми “Вступу до мовознавства”.
3. З якими природничими науками пов’язане мовознавство?
4. З’ясуйте різницю між територіальними та соціальними діалектизмами. Знайдіть у поданому тексті елементи цих діалектних різновидів:

Шкапа простягнулася, як дрiт, i трутила агонiчним рухом лементуючого властителя. Очi її вiдiмкнулися i станули лубом. Вже бiльше не кивається.

Гуцул пiдвiвся iз землi i вхнюпив болячий погляд у трупа товаришки.

- *За того, що-с ми домiвку вигодувала, то я тi псенок (багна) на тот свiт вирiжсю, то так ти у торбеiв (жебрак) заробилася! Адi, ека опока на тобi, адi, ек шкiрка ти потрiскала. Але стебла чужого не рушила-с, але не заклев тi нiхто в свiтi, то най си текне (нехай щезає) вiд такоi муки (М.Черемшина).*
5. Підготуйте таблицю “Стилі мовлення”, звернувши увагу на види творів, у яких стиль реалізується; сферу спілкування; мовні особливості стилю.
6. Наведіть приклади невербальних засобів спілкування (мова квітів, живопис, графіка, скульптура, світлофор, міміка і жести, музика та ін.).
7. Доведіть, що мова є суспільним, а не біологічним чи психічним явищем.
8. Зі словника лінгвістичних термінів випишіть тлумачення термінів *система і структура*. Доведіть, що мова є системною.

Тестові завдання до теми

1. Конкретне мовознавство займається:
а) вивченням різних мов для виявлення загальних закономірностей

людської мови, її природи й сутності, тенденцій історичного розвитку;
б) вивченням окремої конкретної мови чи групи споріднених мов;
в) вивченням суспільної природи й функцій мови, її внутрішньої структури, закономірностей функціонування та історичного розвитку.

2. Загальне мовознавство – це:

а) загальна теорія науки про мову, що ґрунтується на філософському розумінні природи і сутності мови;
б) наука про мову, її суспільну природу і функції, її внутрішню структуру, закономірності функціонування та історичного розвитку;
в) методи і прийоми наукового дослідження мови та її окремих структурних елементів.

3. Теоретичне мовознавство досліджує:

а) окремі мови або групи мов;
б) мовні закони й закономірності;
в) методи і прийоми наукового дослідження мови та її окремих структурних елементів.

4. Мовознавство як наука виникло:

а) в Давньому Єгипті;
б) в Давньому Китаї;
в) в античній Греції.

5. Яка функція мови стосується наведеного опису: мова є носієм культури народу-мовотворця; людина оволодіваючи рідною мовою, засвоює культуру свого народу; мовна культура людини є показником її загальної культури:

а) культуриносна;
б) мислеоформлююча;
в) художня.

6. Синхронний підхід вивчення мови:

а) розглядає мовні явища з урахуванням їх зміни в часі та історичній послідовності;
б) це вивчення мови за певний проміжок часу або у конкретний момент;
в) основний засіб вивчення мови, формування і вираження думки, передачі досвіду і культурно-історичних традицій від покоління до покоління.

7. Діахронний підхід вивчення мови:

а) розглядає мовні явища з урахуванням їх зміни в часі та історичній послідовності;
б) це вивчення мови за певний проміжок часу або у конкретний момент;

в) основний засіб вивчення мови, формування і вираження думки, передачі досвіду і культурно-історичних традицій від покоління до покоління.

8. Метод, який розглядає мовні явища в їхніх взаємовідносинах, називається;

- а) структурний;
- б) зіставний;
- в) описовий.

9. Аспекти вивчення мовних явищ:

- а) синхронія та діахронія;
- б) аналіз та синтез;
- в) зіставлення та порівняння.

10. Пізнавальна функція мови полягає у тому, що:

- а) спілкуючись між собою, люди обмінюються думками, передають їх один одному, виражають бажання, прагнення, почуття;
- б) мова надає можливість розкрити світ інтелекту, почуттів та емоцій людини для інших людей, вплинути на них силою своїх переконань чи почуттів;
- в) у мові відображаються і зберігаються знання й досвід, набуті людством.

11. Експресивна функція мови полягає у тому, що:

- а) мова надає можливість розкрити світ інтелекту, почуттів та емоцій людини для інших людей, вплинути на них силою своїх переконань чи почуттів;
- б) спілкуючись між собою, люди обмінюються думками, передають їх один одному, виражають бажання, прагнення, почуття;
- в) мова є носієм культури народу-мовотворця.

12. Розділ мовознавства, що вивчає значення слів і висловів та зміни цих значень, називається:

- а) семасіологія;
- б) етимологія;
- в) фонологія.

13. До найнижчих структурно-функціональних рівнів мови належить:

- а) лексичний;
- б) морфологічний;
- в) фонетичний.

14. До кінетичних засобів мовлення належать:

- а) жести, міміка, поза;

- б) почерк, використання символів;
- в) гучність, тембр, темп мовлення.

15. Забезпечує спілкування людини з комп'ютером...

- а) загальне мовознавство;
- б) конкретне мовознавство;
- в) прикладне мовознавство.

16. Засіб спілкування людей – це ..

- а) емотивна функція мови;
- б) когнітивна функція мови;
- в) комунікативна функція мови;
- г) мислетворча функція мови.

17. Мовлення – явище ...

- а) стабільне;
- б) динамічне, унікальне;
- в) загальноприйняте.

18. Граматика – це розділ мовознавства, який вивчає ...

- а) правила написання слів;
- б) значення лексем;
- в) будову мови.

19. Орфоепія – розділ мовознавства про...

- а) систему вимовних норм;
- б) про правила написання слів;
- в) про звуковий склад мови.

20. Урочистий, офіційний, інтимно-ласкавий, гумористичний, сатиричний, фамільярний різновиди належать до:

- а) функціональних стилів;
- б) емоційно-експресивних стилів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 5–22.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. Київ: АртЕК, 1997. С. 11–19, 128–189.
3. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 6-11.
4. Головин Б.Н. Введение в языкознание. Москва: Высшая школа, 1977. С. 10–29.

5. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 3–38.
6. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 3–26, 30–42.
7. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1992. С. 5–71, 123–139.
8. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 5–51.
9. Кодухов В.И. Введение в языкознание. Москва: Просвещение, 1987. С. 21–44.
10. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 7–38.
11. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 3–29.
12. Маслов Ю.С. Введение в языкознание. Москва: Высшая школа, 1987. С. 7–32.
13. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.
14. Пархонюк Л. До проблеми сутності мови: деякі міркування й роздуми. *Дивослово*. 1996. № 11. С. 15–17.
15. Попович М.В. Мова як знакова система. Київ, 1965.
16. Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1992. С. 5–71, 123–139.
17. Самійленко С.П. Природа, функції і сутність мови. *Українська мова і література в школі*. 1969. № 12; 1970. № 1.
18. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Діахронія”, “Зіставний метод”, “Знак і значення в мові”, “Мовлення”, “Мовознавство”, “Одиниці мови”, “Синхронія і діахронія”, “Соціолінгвістика”, “Структура і система мови”, “Форма і зміст у мові”, “Функції мови”.
19. Черторизька Т.К. Основні проблеми сучасної соціолінгвістики. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 9.
20. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 5–14.

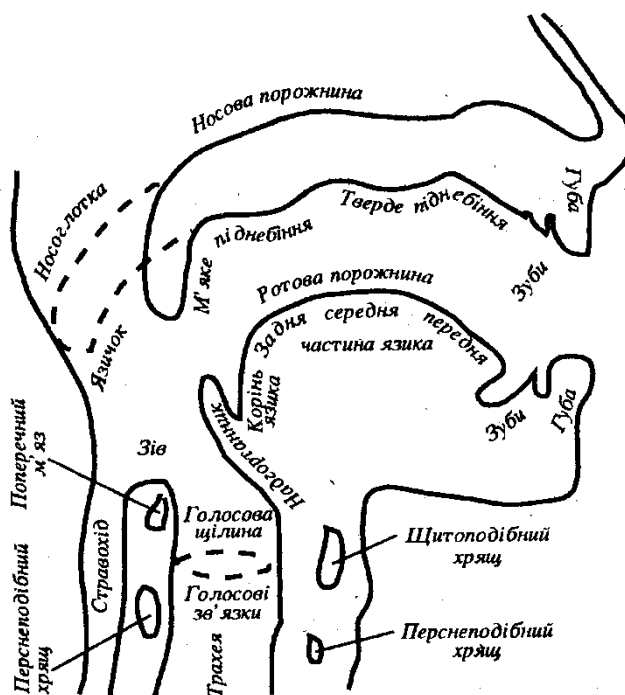
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 2
Тема: ФОНЕТИКА ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА
(2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

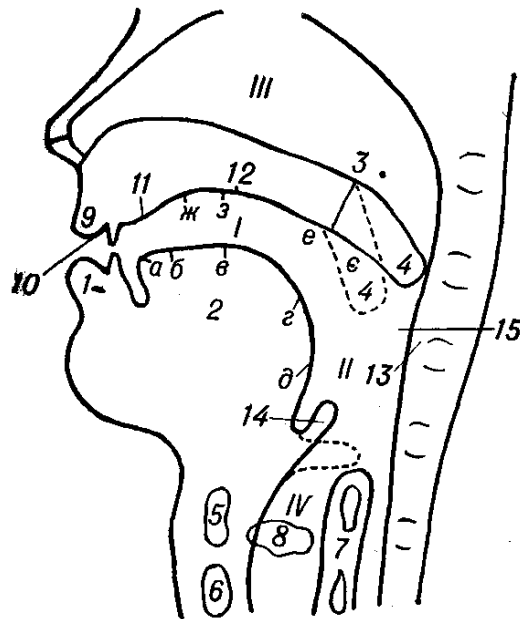
1. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Практичне і теоретичне значення фонетики.
2. Три аспекти вивчення звуку. Артикуляція звуку та її елементи.
3. Будова мовленнєвого апарата та функції окремих його частин. Активні та пасивні органи мовлення.

Завдання

1. Вивчіть схему будови мовленнєвого апарата (див. мал. 1).

2. Назвіть частини мовленнєвого апарата, позначені цифрами (див. мал. 2).

3. Опрацюйте словникову статтю М.А.Жовтобрюха “Фонетика” з енциклопедії “Українська мова” (Київ, 2000).
4. Вимовте кілька разів пошепки звуки [i], [y]. Який з цих звуків має вищий власний тон, а який – нижчий?
5. Запишіть наголошені голосні української мови в порядку зростання висоти їх власного тону.

Тестові завдання до теми

1. Три аспекти вивчення звуків мови:
 - а) передньоязиковий, задньоязиковий, мішаний;
 - б) акустичний, фізіологічний, фонологічний;
 - в) висота звуків, сила, тон.

2. Висота звука залежить від:
 - а) амплітуди коливання;
 - б) частоти коливання за одиницю часу;
 - в) тривалості звучання.

3. Сила звука залежить від:
 - а) амплітуди коливання;
 - б) частоти коливання за одиницю часу;
 - в) тривалості звучання.

4. Фонетика, яка займається вивченням звуків людської мови за допомогою спеціальних приладів та інструментів, називається:
 - а) загальна;
 - б) експериментальна;
 - в) часткова.

5. Дихальний апарат складається з:

- а) хрящів;
- б) легень, бронхів, трахеї;
- в) порожнин глотки, носа й рота.

6. При скороченні діафрагми грудна порожнина:

- а) збільшується;
- б) зменшується;
- в) залишається сталою.

7. Гортань складається з хрящів, до трьох з яких прикріплені:

- а) надгортанні порожнини;
- б) голосові зв'язки;
- в) ясна з альвеолами.

8. Ясна належать до:

- а) носової порожнини;
- б) ротової порожнини;
- в) глоткової порожнини.

9. До активних органів мовлення належать:

- а) зуби, ясна, тверде піднебіння;
- б) носова порожнина;
- в) піднебіння, язик, губи.

10. Джерелом струменя видихуваного повітря є:

- а) дихальний апарат;
- б) гортань;
- в) надгортанні порожнини.

11. Джерело обертонів і резонаторних тонів (ротова і носова порожнини), а також найрізноманітніших шумів є:

- а) дихальний апарат;
- б) гортань;
- в) надгортанні порожнини.

12. Середня, центральна частина артикуляції називається:

- а) витримка;
- б) екскурсія;
- в) рекурсія.

13. Розгляд звуків з точки зору функціонального навантаження їх належить до:

- а) фізичного аспекту;

- б) фізіологічного аспекту;
- в) лінгвістичного аспекту.

14. Пірамідальні хрящі мають властивість:

- а) рухатися;
- б) розслаблятися;
- в) дрижати.

15. Артикуляція звука – це:

- а) функціонування звука;
- б) вимова звука;
- в) творення звука.

16. Процес творення звуків апаратом мовлення і процес сприймання їх слуховим апаратом входить до:

- а) фізичного аспекту;
- б) фізіологічного аспекту;
- в) соціального аспекту.

17. Чистота звука залежить від:

- а) ритмічності коливань;
- б) розмаху коливань;
- в) частоти коливань.

18. Від додаткових тонів, які накладаються на основний, залежить:

- а) висота звука;
- б) сила звука;
- в) довгота звука;
- г) чистота звука;
- д) тембр звука.

19. Від амплітуди (розмаху) коливань залежить:

- а) висота звука;
- б) сила звука;
- в) довгота звука;
- г) чистота звука;
- д) тембр звука.

20. При утворенні яких звуків виникає перешкода, яка носить непостійний характер?

- а) голосних;
- б) сонорних;
- в) шумних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 53–57.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 13–22.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 61–68.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 50–57, 66–71.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 52–61.
6. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996. С. 5–7, 11–17.
7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 107–110.
8. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Артикуляція”, “Звук”, “Органи мовлення”, “Тембр”, “Тон”, “Фонетика”, “Фонетика експериментальна”.
9. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 31–34.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3

Тема: КЛАСИФІКАЦІЯ ЗВУКІВ (4 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Артикуляційні, акустичні та функціональні відмінності між звуками мови.
2. Основні принципи класифікації голосних звуків.
3. Специфіка сонорних звуків.
4. Основні ознаки шумних звуків.

Завдання

1. Наведені слова запишіть фонетичною транскрипцією і зробіть фонетичний розбір звуків у цих словах:

Кунця, обвінчаний, батьківський, ящірчин, засвідчення, заляканість, громовиця, важільний, здушити, мініатюра, давальний, дужка, ласка, синій.

2. Встановіть, у яких випадках сполучення літер *дж*, *дз* означають аффрикати, а в яких дві самостійні фонемі |д| і |ж|, |д| і |з|.

Догоджати, кукурудза, підзолистий, узгодження, джунглі, дзвоник, віджилий, саджанець, загороджений, надзелень, дзеркало, джаз, омолоджений, холоджу, надзвичайний, гудзик.

3. Назвіть слово, що складається з таких звуків:

а) приголосний шумний, дзвінкий, передньоязиковий, зубний, щілинний, твердий.

б) голосний заднього ряду, середнього піднесення, лабіалізований.

в) приголосний сонорний, передньоязиковий, дрижачий, м'який.

г) голосний заднього ряду, низького піднесення.

а) приголосний шумний, глухий, передньоязиковий, зубний, щілинний.

б) голосний заднього ряду, високого піднесення, лабіалізований.

в) приголосний сонорний, губний, зімкнений, носовий.

а) голосний заднього ряду, високого піднесення, лабіалізований.

б) приголосний передньоязиковий, шумний глухий, афrikата, шиплячий, твердий.

в) голосний переднього ряду, середнього піднесення, не лабіалізований.

г) приголосний сонорний, передньоязиковий, м'який, зімкнено-прохідний.

а) приголосний глотковий, фрикативний, шумний дзвінкий, твердий.

б) голосний заднього ряду, високого піднесення, лабіалізований.

в) приголосний сонорний, передньоязиковий, вібрант, твердий.

г) приголосний передньоязиковий, шумний глухий, проривний, твердий.

4. Виділіть дзвінкі приголосні, визначте їх місце творення.

О слово рідне! Орле скутий! Чужинцям кинуте на сміх! Співочий грім батьків моїх, дітьми безпам'ятно забутий. О слово рідне! Шум дерев! Музика зір блакитнооких, шовковий спів степів широких, Дніпра між ними левій рев (О.Олесь).

5. Виділіть губні приголосні. Які вони за способом творення, за участю голосу і шуму?

Мова й пісня – дві найважливіші фортеці, які народ повинен оберігати пильніше й відчайдушніше, ніж свої кордони (Г.Нудьга).

6. Виділіть передньоязикові приголосні. Охарактеризуйте їх за м'якістю і твердістю.

Страшний мисливець вийде знов на лови. В єдину сітку всіх птахів згребе... Раби – це нація, котра не має Слова. Тому й не зможе захистить себе (О.Пахльовська).

7. Виділіть губні приголосні. Визначте їх за твердістю і м'якістю.

Схаменіться, тату і мамо! Попереду провалля без дна: дитинча, що крокує за вами, української мови не зна... Як безбатченки і фарисеї – переступимо чорну межу? Ті, що мови не люблять своєї, не полюблять ніколи чужу! (С.Реп'ях).

8. Виділіть проривні приголосні. Які вони за місцем творення, за участю голосу і шуму?

Ти – печаль відлетілої вдаль лелеки, хвиль дніпрових, мов дум весняних, потік. Серцем гніву і ніжності спивши клетіт, присягаюся, мово, тобі навек! (Г.Світлична).

9. Виділіть шумні приголосні, схарактеризуйте їх за місцем творення.

Запашина, співуча, гнучка, милозвучна, сповнена музики і квіткових пахоців – скількома епітетами супроводяться визначення української мови. І, зрештою, всі ці епітети слухні (О.Гончар).

Тестові завдання до теми

1. В основі якого принципу лежить наявність перешкоди при вимові звука та напруженість чи розслабленість активних органів мовленнєвого апарату?

- а) артикуляційний;
- б) акустичний;
- в) функціональний.

2. Під час вимови яких звуків виникає перешкода, яка має непостійний характер?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) шумні.

3. Під час вимови яких звуків не виникає ніяких перешкод, а активні органи мовленнєвого апарату перебувають у ненапруженому стані?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) шумні.

4. Під час вимови яких звуків виникає перешкода, яка має постійний характер?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) шумні.

5. Які звуки складаються виключно з голосу?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) шумні.

6. Які звуки складаються з голосу й шуму, але голос переважає над шумом?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) шумні.

7. У яких звуках шум переважає над голосом?

- а) голосні;
- б) сонорні;

- в) дзвінкі;
- г) глухі.

8. Які звуки складаються тільки з шуму?

- а) голосні;
- б) сонорні;
- в) дзвінкі;
- г) глухі.

9. До якого ряду належать голосні [i], [и], [e]?

- а) передній ряд;
- б) середній ряд;
- в) задній ряд.

10. До якого ряду належать голосні [y], [o], [a]?

- а) передній ряд;
- б) середній ряд;
- в) задній ряд.

11. До якого піднесення належать голосні [e], [o]?

- а) високе піднесення;
- б) середнє піднесення;
- в) низьке піднесення.

12. До якого піднесення належать голосні [i], [y]?

- а) високе піднесення;
- б) середнє піднесення;
- в) низьке піднесення.

13. До якого піднесення належить голосний [a]?

- а) високе піднесення;
- б) середнє піднесення;
- в) низьке піднесення.

14. Назвіть звук за його характеристикою: шумний, язиковий, передньоязиковий, зімкнений, глухий, твердий.

- а) с;
- б) ш;
- в) т.

15. Назвіть звук за його характеристикою: шумний, язиковий, передньоязиковий, зімкнений, дзвінкий, твердий.

- а) д;
- б) ш;
- в) т.

16. Назвіть звук за його характеристикою: шумний, губний, губно-зубний, щілинний, глухий, твердий.

- а) ф;
- б) в;
- в) с.

17. Назвіть звук за його характеристикою: сонорний, носовий, губний, губно-губний, зімкнено-прохідний, твердий.

- а) в;
- б) м;
- в) л.

18. Назвіть звук за його характеристикою: сонорний, носовий, язиковий, передньоязиковий, зімкнено-прохідний, твердий.

- а) л;
- б) р;
- в) н.

19. Визначте голосні звуки за такими ознаками: задній ряд, середнє піднесення, лабіалізований.

- а) у;
- б) о;
- в) а.

20. Визначте голосні звуки за такими ознаками: передній ряд, високе піднесення, нелабіалізований.

- а) і;
- б) е;
- в) и.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 57–69.
2. Глуценко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 22-32.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 61–68.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 70–81, 83–84.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 62–72.
6. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996. С. 17–49.

7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 110–120.
8. Росетті А. Вступ до фонетики. Київ: Вища школа, 1974. С. 13–74.
9. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / за заг. ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969. С. 43–217.
10. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Голосні звуки”, “Губні приголосні”, “Задньоязикові приголосні”, “Носові голосні”, “Приголосні звуки”, “Сонорні приголосні”, “Шиплячі приголосні”.
11. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 35–38.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 4

Тема: ЗМІНИ ЗВУКІВ У ПОТОЦІ МОВЛЕННЯ (4 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Найпоширеніші види комбінаторних змін (акомодація, асиміляція, сингармонізм, дисиміляція, дієреза, метатеза).
2. Позиційні зміни звуків (редукція, гаплогія, протеза, епентеза).
3. Звукові зміни, зумовлені не фонетичними факторами (народна етимологія, контамінація, гіперизм, аналогія).

Завдання

1. Запишіть слова фонетичною транскрипцією: а) з неповною асиміляцією; б) з повною асиміляцією звуків.
Молотьба, будуються, догтю, розписати, розсіяти, пісня, могутній, безхребетний, у пачці, як би, дочці, вокзал, у ложці, з чого, зцементувати, віконця, сміється, безкрилий, на дачці, розпарений, кількість, листя.
2. Визначте випадки модифікації, що відбулися внаслідок асиміляції. Охарактеризуйте її (прогресивна / регресивна, повна / часткова, за способом творення, за дзвінкістю / глухістю, за твердістю / м'якістю).
Безпечний, зсушити, з хати, легкий, боротьба, коритце, лазня, розшити, віддячити, розчистити, у долині, стрінешся, на дощі, хоч би, безсоння, не поріжся, зідити, книжці, приніши, багатство, радістю, дослідні.
3. Які фонетичні процеси ви спостерігаєте у поданих прикладах?
Улиця – вулиця, отчизна – вітчизна, медвідь, ке^урманич, острый – гострий, коридор – калідор (розм.), вісник, празник (розм.), павук, серце, сонце, ремісник, скло, монисто, масний, лан – лань, стан – стань, лона – Льоня, сад – сядь.
4. Знайдіть і поясніть усі випадки дисиміляції приголосних.

Усі поскоплювались з місць, галасували, немов граки, в яких із рушниць пальнули (В.Канівець). Вітер гнав хвилі снігу, збивав з ніг, заліплював очі й ніби хотів поховати під срібним оксамитом маленькі хатки невеличкого села Грушки. Йшов Корж вулицею, спотикаючись, по коліна в снігу. Рука міцно стискала рушницю, і пальці захоліли на затворі (О.Корнійчук). Беріть же, поштарі, до рук побожно оцей мій лист, як всі такі листи, щоб з материнських серць краплину кожну синам на бій, як зброю, донести! (Н.Забіла).

5. У поданих словах знайдіть явища дисиміляції і поясніть їх.

Рушниця, рушник, мірошник, сердешний, краций, соняшник, лицар, срібло, хто.

6. Визначіть і охарактеризуйте явища кількісної і якісної редукції у словах:

Вишня – вишенька – вишневий – вишняк, тихо – тихий – тихіше – тихесенько – тихоня, село – села – селяни – селянство – населення, гір – гірський, рясно – ряснота, голуб – голубка, зозуль – зозулька, кожа – кожушина, рос. Марія Ивановна – Мариванна.

7. У тюркських мовах діє закон сингармонізму. Назвіть, у яких словах цей закон порушено?

Сарай, кумис, аршин, собака, черпак, урюк, аул, гарбуз.

8. Результатом якого фонетичного явища є наступні слова:

Дикообраз > дикобраз, мінералологія > мінералогія, февраль > рос. февраль, долонь > рос. ладонь, вельблюд > верблюд, нім. Malbrett > мольберт.

9. Запишіть текст фонетичною транскрипцією. Охарактеризуйте всі випадки модифікацій (акомодація, асиміляція, дисиміляція, редукція, комбінаторні та позиційні зміни).

Сизе марево клубочиться над степом. Нагріта сонцем рілля дихає парою. І в тих весняних ласкавих туманах мерехтять далекі села та гаї. Здається, легкі шовкові хмари спустилися на поля кошлатими сувоями і, набравшись земної снаги, знову здіймаються у високість, еднаючи небо і землю (І.Цюпа). Давно колись, грозового літа, грім ударив у біле серце тополі, але не розбив її, а лише відчахнув величезну гілляку. Блискавка пробігла стовбуром і шугонула в землю. З того часу з-під коріння забило співуче джерело. На тому місці люди обладнали криницю, поставили зруб (І.Цюпа).

10. Знайдіть зайве слово (за кількістю фонем, складів, асиміляцією, дисиміляцією, спрощенням).

а) щука, акула, бичок, короп, карась.

б) натхненний, абихто, лицар, вести, соняшник.

в) якір, цвях, моя, дощ, осінь.

г) рушник, абихто, лицар, зітхнути, перевести.

д) проїзний, радісний, президентський, щотижня, рідкісний.

Тестові завдання до теми

1. Який тип звукових змін зумовлений впливом одного звука на сусідній?

- а) комбінаторні зміни;
- б) позиційні зміни;
- в) зумовлені не фонетичними законами.

2. Який тип звукових змін спричинений впливом загальних умов вимови?

- а) комбінаторні зміни;
- б) позиційні зміни;
- в) зумовлені не фонетичними законами.

3. Як називається часткове пристосування сусідніх звуків; зміна одного звука під впливом іншого, сусіднього?

- а) асиміляція;
- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

4. Як називається розподібнення приголосних внаслідок заміни одного звука іншим.

- а) асиміляція;
- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

5. Як називається звукова зміна, що полягає у вставлянні звука для роз'єднання двох подібних?

- а) асиміляція;
- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

6. Як називається звукова зміна, що полягає у викиданні звука для усунення нагромадження подібних звуків?

- а) асиміляція;
- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

7. Як називається звукова зміна, що полягає в ослабленні ненаголошених голосних, яке може призводити до якісної видозміни їх й навіть повного зникнення?

- а) метатеза;
- б) редукція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

8. Як називається звукова зміна, що полягає у появі перед голосним, що стоїть на початку слова, приголосних для полегшення вимови?

- а) метатеза;
- б) редукція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

9. Як називається звукова зміна, зумовлена прагненням мовця череш форму слова вказати на його походження?

- а) метатеза;
- б) редукція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) народна етимологія.

10. Як називається звукова зміна, що полягає у взаємодії двох мовних одиниць, близьких за значенням чи звучанням, наслідком чого є схрещування й утворення третьої одиниці часом неправильної?

- а) контамінація;
- б) гіперизм;
- в) епентеза;
- г) дієреза;
- д) народна етимологія.

11. Як називається звукова зміна, що полягає в переставлянні складів чи окремих фонем?

- а) метатеза;
- б) редукція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) народна етимологія.

12. Яка звукова зміна характерна для лексем *принісиши*, *розсипати*, *боротьба*?

- а) асиміляція;

- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

13. Яка звукова зміна характерна для лексем *масний, доблесний, пісний, корисний*?

- а) асиміляція;
- б) дисиміляція;
- в) акомодация;
- г) дієреза;
- д) епентеза.

14. Яка звукова зміна характерна для лексем *гострий, Йіван, Гандрій*?

- а) метатеза;
- б) редуція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) народна етимологія.

15. Яка звукова зміна характерна для лексем *вулиця, вухо, іржати, імла*?

- а) метатеза;
- б) редуція;
- в) протеза;
- г) дієреза;
- д) народна етимологія.

16. Для якої лексеми характерна асиміляція за глухістю, регресивна, контактна, неповна?

- а) боротьба;
- б) безпечний;
- в) коритце;
- г) хоч би.

17. Для якої лексеми характерна асиміляція за дзвінкістю, регресивна, контактна, неповна?

- а) віконця;
- б) розпарений;
- в) боротьба;
- г) дослідні.

18. Яка лексема утворена внаслідок дисиміляції приголосних?

- а) безсоння;
- б) долонь;

- в) соняшник;
- г) радістю.

19. Яка лексема утворена внаслідок дисиміляції приголосних?

- а) зсушити;
- б) ремісник;
- в) будуються;
- г) донести.

20. Яка лексема утворена внаслідок редукції?

- а) зарево;
- б) листя;
- в) поштар;
- г) гострий.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 74–81.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 32–36.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 105–122.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 87–106.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 72–78.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 133–151.
7. Росетті А. Вступ до фонетики. Київ: Вища школа, 1974. С. 85–90.
8. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / за заг. ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969. С. 370–401.
9. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Акомодація”, “Аналогія”, “Асиміляція”, “Гаплогія”, “Дисиміляція”, “Дієреза”, “Епентеза”, “Комбінаторні зміни звуків”, “Контамінація”, “Метатеза”, “Протеза”, “Редукція”.
10. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 48–54.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 5
Тема: ФОНОЛОГІЯ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Фонема. Основні функції фонем.
2. Сильна і слабка позиція фонем. Варіанти та варіації фонем.
3. Диференційні й нейтральні ознаки фонем.

Просодика

1. Означення складу в різних теоріях. Дифтонги. Трифтонги.
2. Наголос, його природа, види та функції.

Завдання

1. Визначте сильну і слабку позицію фонем у поданих словах.

Червневий, червень, степовий, степ, голубка, голуб, зелений, зелень, вітер, галка, Лубни, лукавий, риба, рибак.

2. Знайдіть у поданих словах варіанти фонем, дайте їх характеристику.

Молотьба, весна, червневий, союз, зшити, верховий, вересневий, живенький, зозуляста, дзига.

3. Які із нижче поданих слів мають однакові голосні фонем?

а) Шина, літо, мама, вік, доля, льон, якір, сито, люстра;

б) Влада, крюк, його, рама, том, ріка, світло, мед, діло, сім.

4. Запишіть слова фонематичною транскрипцією.

В'юн, ковінька, бязь, бур'ян, криниця, ягня, Єва, їжак, маяк, воцаний, джерельний, яровий, миттєвий, віджати, джерело, дзеркальний, підживити, джміль, відзначити, віддзвеніти, підземний, сміється.

5. Поділіть подані слова на склади. Розбийте їх на 4 групи: закриті, відкриті, прикриті, неприкриті.

Адреса, азбест, Андрій, бастион, батальйон, вразливий, бойкот, вертлявий, верхів'я, ніччю, Лук'ян, мавпячий, коновка, дайте, щасливий, міністр, свист, авіація, налагодженість, незнайомиць, незабезпеченість, грудка, обступити, перейшов, дужка, причетив, дороги, класовий, хрускіт.

6. Наведіть по кілька слів, які б склалися:

а) з двох відкритих складів; б) з одного закритого, але неприкритого складу; в) з одного прикритого, але відкритого складу; г) з двох закритих складів; д) з одного відкритого й неприкритого складу; е) з відкритого й закритого складу; є) із закритого й відкритого складу.

7. Поділіть слова на склади. Скільки літер і звуків у кожному складі?

Дзенькіт, болючий, кукурудзяний, ходять, зоря, докоряю, джемпер, явір, совість, явище, поїдьмо, читають, духмяний, курява, бур'ян, мішок, стіжок, шипшина, подвоїти, буря.

8. Котрі слова правильно поділені на правописні склади?

Я-ма, симет-рія, на-ро-до-знав-ство, олі-я, при-три-ма-ти, сусп-ільс-тво, лю-ди-н-а, ход-жу, під-зем-ний, пі-джив-ля-ти, кра-єз-нав-ство, по-дзень-ка-ти.

9. Користуючись словниками, поставте наголос у поданих нижче словах.

Дочка, перекупка, вимова, разом, предмет, документ, було, завдання, помилка, кажу, написання, ясний, нести, подруга, Ужгородський, новий, статуя, сімдесят, дрова, ознака, колія, шкода, отаман, кропива, приятель, легкий, дошка, твердий, перепис, ласкавий, граблі, корисний, випадок, натщесерце, правнук.

10. Поясніть різницю у лексичному значенні слів, що мають наголос на різних складах. Як називаються такі слова? Яка роль наголосу?

Атлас – атл́ас, ку́лик – кулі́к, па́ша – паши́а, по́ра – порá, за́мок – замóк, до́рога – дорога́, при́клад – прикла́д, ба́лів – балі́в.

11. У поданих нижче словах визначте основний і побічний наголоси.

Бавовнозбиральний, вагоноремонтний, вантажопідйомний, газогенератор, гідродинаміка, гідрометеослужба, двохмільйонний, декваліфікувати, екстраординарний, електропровідний, життєдіяльність, звукозапис, книготорговельний, кристалографічний, малодосвідчений, моторобудування, народногосподарський, одноповерховий, перефразувати.

Тестові завдання до теми

1. Учення про фонему створив:

- а) Олександр Востоков;
- б) Фердінін де Соссюр;
- в) Бодуен де Куртене.

2. Фонологія представлена двома школами:

- а) лєнінградською і московською;
- б) московською і київською;
- в) львівською і лєнінградською.

3. В українській мові:

- а) 30 фонем;
- б) 38 фонем;
- в) 40 фонем.

4. Диференціальними є ті ознаки, які:

- а) входять до складу фонєми, але не відрізняють її від інших фонем;
- б) відрізняють одну фонему від іншої;
- в) розрізняються тільки однією парою ознак.

5. Фонетична транскрипція – це:

- а) запис мовлення за його фонемним складом;

- б) точний запис живого усного мовлення з усіма його звуковими особливостями;
- в) точний запис звучання засобами національного алфавіту без ніяких додаткових знаків.

6. Транслітерація – це:

- а) запис мовлення за його фонемним складом;
- б) точний запис живого усного мовлення з усіма його звуковими особливостями;
- в) точна, побуквена передача написання.

7. У тому, що фонема служить будівельним матеріалом для одиниць вищих мовних рівнів (морфем і слів), полягає її:

- а) перцептивна функція;
- б) об'єднувальна функція;
- в) конститутивна функція.

8. Перцептивна функція фонемі полягає у тому, що:

- а) в одній фонемі можуть об'єднуватися різні її варіанти, вживання яких не веде до зміни значення слова;
- б) фонема служить будівельним матеріалом для одиниць вищих мовних рівнів (морфем і слів);
- в) фонема може бути об'єктом сприйняття.

9. Прихильником того, що склад утворюється єдиним дихальним поштовхом є:

- а) М.Граммон;
- б) Р.Стетсон;
- в) Л.Щерба.

10. Простий голосний звук називається:

- а) дифтонг;
- б) монофтонг;
- в) поліфтонг.

11. Посилення голосу на якомусь слові для смислового підкреслення є:

- а) логічним наголосом;
- б) емфатичним наголосом;
- в) фразовим наголосом.

12. Іменники *за́мок* - *замо́к* є прикладом:

- а) семантичної функції наголосу;
- б) граматичної функції наголосу;
- в) семантико-стилістичної функції наголосу.

13. Вільний наголос:

- а) у всіх словах мови припадає на певний склад слова незалежно від його морфологічної будови;
- б) закріплений за певною морфемою;
- в) у різних словах і навіть у різних формах того самого слова падає на різні склади.

14. Охарактеризуйте 1-ий склад у слові *ходжу*:

- а) відкритий, прикритий;
- б) відкритий, неприкритий;
- в) закритий, прикритий.

15. У слові *кленок* фонема |e| знаходиться у:

- а) нейтральній позиції;
- б) сильній позиції;
- в) слабкій позиції.

16. Орфоепічні особливості вимови характеризують:

- а) індивідуальні видозміни фонем;
- б) територіальні видозміни фонем;
- в) позиційні видозміни фонем.

17. Шепелявість, гаркавлення, тембр характеризують:

- а) індивідуальні видозміни фонем;
- б) територіальні видозміни фонем;
- в) позиційні видозміни фонем.

18. Слово *с'м'ійет'с'а* записане:

- а) фонетичною транскрипцією;
- б) фонематичною транскрипцією;
- в) транслітерацією.

19. Здатність фонем розрізняти значення слів належить до:

- а) перцептивна функція;
- б) об'єднувальна функція;
- в) конститутивна функція;
- г) смислорозрізнявальна функція.

20. Який вид наголосу у різних словах і навіть у різних формах того самого слова падає на різні склади?

- а) постійний;
- б) рухомий;
- в) закріплений за певною морфемою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 69–72, 87–90.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 37–44.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 68–72, 98–104.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 57–66, 81–87.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 79–92.
6. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996. С. 11–13, 58–77, 116–120, 125–132.
7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 75–88.
6. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики фонем сучасної української літературної мови. Київ, 1970.
7. Прокопова Л.І. До питання теорії складу. *Мовознавство*. 1972. № 6.
8. Прокопова Л.І. Приголосні фонemi сучасної української літературної мови: Експериментально-фонетичне дослідження. Київ: Вид-во КДУ, 1958.
9. Росетті А. Вступ до фонетики. Київ: Вища школа, 1974. С. 75–78.
10. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / за заг. ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969. С. 218–260, 340–369.
11. Тоцька Н.І. Голосні української мови. Київ: Вид-во КДУ, 1973.
12. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Алофон”, “Диференційна ознака”, “Дифтонг”, “Наголос”, “Склад”, “Фонема”, “Фонологія”.
13. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 40–48.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 6 **Тема: ЛЕКСИКОЛОГІЯ (4 год.)**

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Лексикологія та її основні складові.
2. Слово як одиниця мови, його відмінність від морфеми та речення.
3. Слово і поняття. Узагальнююча роль слова.
4. Наукова етимологія та її основні принципи.
5. Власні і загальні назви. Ономастика та її розділи.
6. Причини і види мовних запозичень. Калькування.
7. Інтернаціоналізми. Пуризм.

8. Лексикографія. Основні типи і види лексикографічних праць (самостійно).
9. Фразема. Основні типи фразем. Джерела фразеології (самостійно).
10. Пряме і переносне значення слова. Метафора. Метонімія. Синекдоха (самостійно).
11. Синоніми та їх види (самостійно).
12. Омоніми та їх види (самостійно).
13. Хронологічні пласти лексики: архаїзми, історизми, неологізми (самостійно).

Завдання

1. У котрому реченні виділене слово вжите в переносному значенні?

Є голова і руки в мене є, Не золоті – звичайні собі руки (І.Складаний). Ми просто йшли; у нас нема Зерна неправди за собою (Т.Шевченко). Потрібно вміти ставитись до золотого посуду, як до глиняного, а до глиняного – як до золотого (Сократ). Чесний замість багатства наживає ворогів (В.Голобородько). На клумбах горіли маки, а ранні левкої тільки що розпускались (М.Коцюбинський). Темніє лист, на світло-темнім небі, І біля неба гріється зоря... (М.Вінграновський). Вибігла мати, наздогнала Андрія, з незбагненою силою зупинила коня і обняла Андрія (О.Довженко). Спить спокійно у другій кімнаті кароокій, смуглявий синок (В.Сосюра). З вуст глузливих, палахких проточин, б'ють слова, тверді, немов сучки (І.Драч).

2. У котрому реченні виділене слово є метафорою?

Глуха тривога стукає в серце, наче хоче туди увійти (М.Коцюбинський). Щоліта Григорій приїздив у Шилівку на відпочинок (Г.Тютюнник). Задушливий день натомив дерева й траву (Б.Харчук). Солодкі солов'ї там плачуть і сміються, і місяць слухає кохання срібний сміх... (В.Сосюра). По невеличких огородах, наче сторожі, стояли широкоголові соняшники, поміж ними, як рута, зеленіли кущі картоплі (Панас Мирний). Десь мудрим сном в архівах спали книги (Є.Маланюк). Далеко за горою сідало сонце (З.Тулуб). Споконвіку наші предки з шанобою ставились до рослинного світу, у тому числі й до квітів (Г.Лозко). Усяк, хто знав історію України, погодиться з нами, що однією з найяскравіших її сторінок стала козаччина (Я.Мельничук).

3. У котрому реченні виділене слово визначаємо як метонімію?

Руки засівали чорноземні ниви (М.Сингаївський). Квітчастий луг і дощик золотий. А вдалині мов акварелі, – примружились гаї, замислились оселі (П.Тичина). Сонний ліс тихо спав у таких, як і сам, сонних снігах (М.Вінграновський). Виплива на сині ріки Ясен вечір іздала (М.Рильський). Село готувалося до великого, ще небувалою свята (У.Самчук). Знов весна, і знов надії В серці хворім оживають, знов мене колишуть мрії, сні про щастя навівають (Леся Українка). На луги лягало тихе надвечір'я, озера обгорталися тихою імлою (Г.Тютюнник). А поки що треба терпіти і підтримувати дух людський добрим словом (О.Довженко). Стежечка збігала кудись у нетрі (І.Багрянний).

4. Перекладіть українською мовою подані російські слова способом калькування.

Казнохранилище, каменноугольный, картофелекопалка, киселеобразный, кишечножаберные, ледоснабжение, малоговорящий, машиноведение, миролюбивый, многоступенчатый, мореплавательный, народонаселение, невмешательство, плодопереработка, плодохранилище, сельсовет, сельскохозяйственный.

5. До поданих слів іншомовного походження доберіть відповідні українські слова.

Лінгвістика, аргумент, синтез, експорт, орфографія, дисиміляція, дефект, флексія, прогрес, дантист, педіатрія, парадигма.

6. Доберіть по кілька фразеологізмів до кожного з поданих слів:

Зразок: *Брати – брати в шори, брати бика за роги, брати в тямки, брати в свої руки, брати за горло.*

Велике, держати, зуб, око, дивитися, дати, залити, світ, рука, піти, язик, вітер, кидати, пускати.

7. Доберіть і запишіть фразеологізми, які є синонімами до поданих слів.

Зразок: *Червоніти – пекти раки, спалити – пустити за вітром.*

Пишатися, тікати, ніщо (або щось пусте), тихий, посваритись, нічого не робити, викрити, запам'ятати.

8. Доберіть українські фразеологізми, які б своїм значенням відповідали значенням поданих російських фразеологізмів.

Сбить с толку, выжить из ума, видно птицу по полету, втирать очки, бабушка надвое сказала, белены объелся, большая шишка, брать свои слова обратно, бросаться в глаза, быть правым, гвоздь сезона, губа не дура, два сапога пара, для отвода глаз, заливаются смехом, ломаный грош, много шума из ничего, наносит удар, не в своей тарелке, не лыком шитый, от нечего делать, по миру пойти.

Видно пана по халявах, окраса сезону, замилувати очі, обоє рябоє, торби начепити, як сорока в сливах, щербата копійка, не в тім'я битий, впадати в око; казала Настя, як удасться; велике цабе, мати рацію, знічев'я, завдавати удару, про людське око, блекоти об'ївся, заходиться сміхом, зрікатися своїх слів, губа не з лопуцька, багато галасу даремно, зійти з розуму, збити з пантелику.

9. Які ви знаєте енциклопедичні словники, чим вони відрізняються від лінгвістичних?

10. Які є словники, що розкривають походження слів, історію форм і значень їх?

11. Що спільного і відмінного між тлумачними словниками і етимологічними? Назвіть кілька таких словників.

12. Чим відрізняються перекладні словники від історичних, словники іншомовних слів від словників орфографічних?

13. Доведіть, що подані слова можуть вступати в омонімічні відношення, увівши їх у речення. З'ясуйте їх типи (повні / часткові; омофони, омоформи, омографи).

- а) добиратися, дати, підніс, баки, чайка;
- б) роботи, шахти, губка, п'яти, груба;
- в) кувати, глава, за дачу, світи, держав;
- г) ніс, на березі, з вати, натік, літ.

14. Поєднайте слова, добираючи відповідний синонім з поданих у дужках. Поясніть смислову та стилістичну різницю між синонімами в синонімічних рядах.

- а) *листя* (лопотіти, шелестіти, шарудіти); *костюм* (розтяжний, вільний, просторий); (чагарник, куц, заросль) *смородини*;
- б) *Постіль* (погожий, чистий, охайний); *опиратися на* (палка, ціпок, ломака); *квіти* (гнути, никнути, подаватися);
- в) *погода* (похмурий, понурий, сумний); *брови* (фарбувати, малювати, красити); *на обличчі* (складка, зморшка, борозенка);
- г) *кімната* (місткий, просторий, об'ємистий); *слухати* (пильно, чуйно, зосереджено, уважно); *в чоботи* (одягатися, убиратися, наряджатися).

15. З поданих контекстів випишіть лексеми, що знаходяться в пасивному вжитку (архаїзми, історизми, неологізми). З'ясуйте їх значення. До архаїзмів доберіть відповідні слова з активного фонду української мови.

Решта партій у парламенті якраз закінчують запрошувати, агітувати, купувати, примушувати вступати до своїх фракцій безпартійних депутатів-мажоритарників (Газ.). Фортеця була обнесена валами сажнів десять заввишки, з бастіонами на чотирьох рогах (П.Панч). Волею повсталих події висунули наперед Косинського з його реєстровцями, і він гетьманував (І.Ле). Пані Балічина дістала шкіряну торбинку, наповнила її золотими дукатами й міцно зав'язала ремінцем (З.Тулуб). Україна наполягає на взаємозаліку українських боргів за замовлену, але так і не оплачену українську військову техніку (Газ.). – Віче треба збирати задля війни, – сказав посадник князеві (П.Загребельний). Війт низько вклонився старості і воєводі і поклав перед ними берло, ознаку своєї гідності (З.Тулуб). Ексклюзив на продаж рекламного часу в олімпійських програмах має агентство "Телерадіореклама" (Газ.). Торік, за гетьманату, сидів він у херсонській цитаделі, в камері смертників (О.Гончар). Європа має наполягати на тому, щоб Угоду зрафікували Сполучені Штати Америки й Росія (Газ.).

Тестові завдання до теми

1. Наука про значення слів називається:

- а) етимологія;
- б) ономастика;
- в) семасіологія.

2. Поняття – це категорія:

- а) мовлення;
- б) мови;
- в) мислення.

3. Принцип наукової етимології, який зобов'язує дослідника відшукати спільність у значеннях слів:
- а) словотвірний;
 - б) семантичний;
 - в) генетичний.
4. Принцип наукової етимології, який полягає в зіставленні слів тільки споріднених мов:
- а) словотвірний;
 - б) семантичний;
 - в) генетичний.
5. Власні назви водних об'єктів вивчає:
- а) оронімія;
 - б) гідронімія;
 - в) ойконімія.
6. Відносно того, якими шляхами запозичуються слова, запозичення бувають:
- а) усні та книжні;
 - б) засвоєння, власне запозичення, кальки, словотвірні запозичення тощо;
 - в) прямі та опосередковані.
7. При позначенні предмета за матеріалом відбувається:
- а) метонімічне перенесення назв;
 - б) метафоричне перенесення назв;
 - в) функціональне перенесення назв.
8. Назви *кобеняк*, *каптан* належать до:
- а) архаїзмів;
 - б) історизмів;
 - в) неологізмів.
9. Слова *байдужість-апатія*, *оплески-аплодисменти* належать до:
- а) ідеографічних синонімів;
 - б) стилістичних синонімів;
 - в) семантико-стилістичних синонімів.
10. Заміна небажаного, грубого, непристойного, нетактовного, різкого слова чи виразу іншим, емоційно нейтральним, називається:
- а) табу;
 - б) евфемізмами;
 - в) каламбуром.

11. Слова, що мають однакове написання, але відмінне звучання і значення, називаються:

- а) омофони;
- б) омоформи;
- в) омографи.

12. Унаслідок схожості одних предметів, процесів, властивостей на інші, які пов'язані з основним значенням, виникають:

- а) прямі значення;
- б) переносні значення;
- в) полісемія.

13. Перенесення назви одного предмета або явища на інший за просторовою, часовою чи іншою суміжністю:

- а) метафора;
- б) метонімія;
- в) синекдоха.

14. Назви *вушко голки, горло пляшки, ручка дверей* є прикладами:

- а) метафори;
- б) метонімії;
- в) синекдохи.

15. Назви *аудиторія зашуміла, клас пішов на екскурсію* є прикладами:

- а) метафори;
- б) метонімії;
- в) синекдохи.

16. Назви *сонце – сон це, роман – Роман* є прикладами:

- а) абсолютних омонімів;
- б) омофонів;
- в) омографів.

17. Автором генетичної класифікації є:

- а) Л.Булаховський;
- б) О.Молотков;
- в) М.Шанський.

18. Мовні (лінгвістичні) словники поділяються на:

- а) одномовні і перекладні;
- б) енциклопедичні та перекладні;
- в) одномовні та двомовні.

19. Який принцип наукової етимології полягає у з'ясуванні морфемної структури слова?

- а) фонетичний;
- б) семантичний;
- в) словотвірний;
- г) генетичний.

20. Назви гір вивчає:

- а) оронімія;
- б) гідронімія;
- в) ойконімія.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 90–109.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 45-67.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 124–176.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 119–174.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 94–136.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 181–261.
7. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973.
8. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / за заг. ред. І.К.Білодіда. – Київ: Наукова думка, 1969. С. 27–100, 151–210.
9. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія української мови. Київ: Знання, 2007.
10. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Запозичення”, “Застарілі слова”, “Інтернаціоналізм”, “Калька”, “Лексика”, “Лексикографія”, “Лексикологія”, “Метафора”, “Метонімія”, “Неологізм”, “Омоніми”, “Ономастика”, “Пуризм”, “Синекдоха”, “Синоніми”, “Слово”, “Фразеологізм”, “Фразеологія”.
11. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 63–93.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 7
Тема: МОРФЕМІКА ТА ДЕРИВАТОЛОГІЯ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Морфема. Сегментні, суперсегментні та нульові морфеми.
2. Основа слова і формант. Парціальна основа слова. Суплетивізм. Фузія.
3. Основа похідна і непохідна. Абревіатури.
4. Омонімія морфем. Редуплікація.
5. Синтетичні та аналітичні форми слова.

Завдання

1. Визначте в поданих словах основу, охарактеризуйте її:
а) похідна / непохідна; б) вільна / зв'язана.

Явитися, утіха, видати, зовнішній, мислення, вбрід, ясність, учасник, видирати, мильний, хребет, юнь, фізик, роззутися, шепотіти, межувати, стікати, зачинатель, пекти, наступний, поклад, щілінка, фізкультура, жито, прилетіти, ляканий, клопіт, щасливий, хрип, обіч, колиска.

2. Визначте у поданих словах твірну основу.

Учительський, лісок, лісний, лісник, Заболотний, дубок, рибак, рибний, гірний, гірник, загірний, гірочка, поводир, провідник, провідний, запроваджений, машинобудування, водоплавний, чотириповерховий.

3. Поділіть слова та словоформи на морфеми. Визначте словотворчі та формотворчі афікси.

Болісний, навантажити, об'єднувати, дрібненький, цукроварня, виказати, будильник, малюсінський, припічок, хвилюючий, недоїдок, опалення, рученька, видобуток, частування, вносити, узбіччя, заголовок, охолодження, цілувати, поплавок, очолити, напівзабуття, кулачок, пагорбок, дисгармонія, вагатися, сутінок, безкозирка, по-ужгородськи, вилетіти, брататися, авантюризм, шкільний, інститутський, краєвид, просинь, згрупували, нашарування.

4. Зробіть морфемний аналіз слів в синхронному та діахронному аспектах:
кожух, пиво, неук, співець, правда, жирний, нікчема, підошва, печінка, перстень.

5. Знайдіть зайве слово за різновидом неафіксальних способів творення (наприклад, усі абревіатури є усічено-словесні, а одна – ініціальна; усі слова утворилися основоскладанням, а одне – основоскладанням із суфіксацією тощо).

а) *сороконіжка, семилітка, марнотратство, слов'язнавство, чорноморський;*

б) *сіроокий, хлібороб, столітній, чорнозем, чорнобривий;*

в) *профзбори, райцентр, фотокореспондент, космодром, міндобриво;*

г) *фотограф, фоторепортер, фотоапарат, фотографічний, фотографуватися;*

д) *юнкор, сандружина, спецодяг, турбаза, фіззарядка;*

е) *середньоазіатський, середньовічний, сільськогосподарський, хліборобський, часопис.*

6. Замініть словосполучення одним складним словом. Вкажіть на особливості утворення цього слова. Визначте його будову та спосіб творення.

Той, хто творить добро; вкладення капіталу; період, коли косять сіно; який віщує зло; той, хто несе прапор; той, що рубає ліс; консервація плодів; той, хто приносить мир; той, хто проходить всюди; той, хто варить кашу; високий авторитет; той, хто любить книги; три доби; хто возить воду; стара віра; який має мало шерсті; три яруси; той, хто сплавляє ліс; той, хто варить сталь; місце, де зберігають зерно; місце, де розводять птахів; промисловість металів; той, хто любить фотографувати.

7. Від поданих іменників утворіть прикметники за допомогою суфікса **-ськ-**. Прокоментуйте фонетичні зміни та поясніть правопис.

Солдат, Волга, таджик, Париж, людина, Калуга, латиш, Владивосток, гуртожиток, Кавказ, узбек, Кременчук, перекладач, абхазець, Збараж, партизан, юнак, литовець, Бахмач, Кривий Ріг, чуваш, Овруч, Тамбов, партизан, чех, якут, убогий, Цюрих, Нью-Йорк, киргиз, молодець, Чикаго, казах, козак, печеніг, Полісся, варяг, кріпосник, тюрк, товариш, Воронеж.

8. У котрому рядку всі іменники утворені одним і тим самим способом?

- а) *задрість, демонстрація, монтаж, холодок, від'їзд, відліт;*
- б) *лічба, дружба, місиво, пиво, керівництво, олімпіада, неправда;*
- в) *товстун, журналіст, хлібина, дешевизна, мудрість, краєзнавство;*
- г) *баскетболіст, учительство, учитель, силач, стрибун, дрібнота.*

9. У котрому рядку всі слова утворені префіксальним способом?

- а) *контрреволюція, антинародний, антивірус, предобрий, заробіток;*
- б) *нетактовний, записати, сказати, побороти, завеликий, присмак;*
- в) *підкопати, контрнаступ, співавтор, підмайстер, прмова, приціл;*
- г) *прадавній, аморальний, прекумедний, недруг, ультрамодний, викупити.*

10. У котрому рядку всі слова утворені суфіксальним способом?

- а) *монтажник, монтерський, монологічний, надійний;*
- б) *ніжність, письменник, приварити, напарник, парковий;*
- в) *передрукувати, надрукувати, недопекти, надписати;*
- г) *консервувати, кінський, некритичність, зменшитися, методичність.*

11. У котрому рядку всі слова утворені префіксально-суфіксальним способом?

- а) *підстаркуватий, уможливити, звеличити, знедолити, подорожник;*
- б) *залюднити, спростити, передплужник, безупинний, настільний;*
- в) *безіменний, переписування, заспокоїти, заміський, підсніжник;*
- г) *пролісок, досвітній, прошарок, підводний, бездушний.*

12. У котрому рядку всі слова утворені способом складання основ, слів та їх частин?

- а) *небосхил, варивода, широкоплечий, театрознавець, продавець;*
- б) *чорнобривці, водопостачання, босоніж, мимохідь, профком;*
- в) *ООН, власноруч, міськком, Донбас, болиголов;*

г) місцеперебування, картоплесаджалка, велоспорт, Дніпрогес, дороговказ.

13. Знайдіть зайве слово (за кількістю морфем у ньому).

а) науковий, відданий, винахід, зірвати, розв'язав.

б) мирний, наука, суховій, рвати, близько.

в) перепідготовка, вишивання, умиватися, виконаний, згорнути.

г) весняний, учитель, школяр, відбір, далеко.

д) перевірка, переписав, винищувач, з'єднаний, прикордонник.

Тестові завдання до теми

1. Які види морфем діляться на нульові і суперсегментні?

а) сегментні;

б) несегментні.

2. Залежно від їхньої ролі афікси поділяються на:

а) корені та афікси;

б) словотворчі та формотворчі;

в) нульові і суперсегментні.

3. У формах *зробила*, *синіший* зафіксовані:

а) словотворчі афікси;

б) формотворчі афікси.

4. Афікс, що стоїть між двома коренями і служить для зв'язку цих коренів у одному складному слові, називається:

а) префікс;

б) постфікс;

в) інфікс;

г) інтерфікс.

5. Морфема, які не можливо вичленити сегментуванням слова, називаються:

а) сегментні;

б) несегментні.

6. Морфема наголосу і морфема тону належать до:

а) нульові;

б) суперсегментні;

в) сегментні.

7. Утворення різних форм одного слова від різних коренів називається:

а) фузія;

б) аббревіація;

в) суплетивізм.

8. У словах *козацький*, *читацький*, *прилуцький* представлене явище:

- а) фузія;
- б) аббревіація;
- в) суплетивізм.

9. У словах *він – його, погано – гірше* представлене явище:

- а) фузія;
- б) аббревіація;
- в) суплетивізм.

10. Основа слова *студентський* є:

- а) похідна;
- б) непохідна.

11. Морфеми у словах *родовище, вовчище* є:

- а) синонімічними;
- б) антонімічними;
- в) омонімічними.

12. Слова *няв-няв, ого-го, так-так* утворилися внаслідок:

- а) фузія;
- б) редуплікація;
- в) суплетивізм.

13. Форми дієслова *буду казати, буду писати* належать до:

- а) синтетичних;
- б) аналітичних.

14. Морфеми, що прикріплюються до кореня або вставляються в нього і видозмінюють його, називають:

- а) аломорфи;
- б) афікси;
- в) омоніми.

15. Префікси *від-, під-, пере-* належать до:

- а) словотворчі;
- б) формотворчі;
- в) подвійна роль.

16. Префікс *най-* належить до:

- а) словотворчі;
- б) формотворчі;
- в) подвійна роль.

17. Яку роль виконують суфікси при розрізненні ступенів порівняння?

- а) словотворча;

- б) формотворча;
- в) подвійна роль.

18. У котрому рядку всі слова мають однакову будову?

- а) по-сусідськи, застрахувати, перекопати, розписка;
- б) відіслати, небезпека, перечитати, безграмотний;
- в) безпартійний, безбарвний, безмежний, беззбройний;
- г) підтримати, підпис, піддубник, підзвіт, підкоп.

19. У котрому рядку всі слова утворено одним і тим самим способом?

- а) правнук, беззвучний, співзвучний, звуковий, прозвучати;
- б) прикомірок, припічок, запічок, безталанний, безтурботний;
- в) обійти, дійти, вийти, розійтись, підійти, перейти, відійти;
- г) безіменний, іменитий, іменуватися, перейменовувати.

20. У котрому рядку всі слова утворено суфіксальним способом?

- а) монтажник, монтерський, монологічний, надійний;
- б) ніжність, письменник, приварити, напарник, парковий;
- в) передрукувати, надрукувати, недопекти, надписати;
- г) консервувати, кінський, некритичність, зменшитися, методичність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 113–123.
2. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. Київ, 1987.
3. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 68-79.
4. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 183–225.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 183–211.
6. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 142–160.
7. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ, 1998.
8. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 275–283.
9. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Абревіатура”, “Лексема”, “Морфема”, “Морфема нульова”, “Основа словотвірна”, “Редуплікація”, “Суплетивізм”, “Фузія”.
10. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 94–100.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 8
Тема: ГРАМАТИКА ЯК РОЗДІЛ МОВОЗНАВСТВА (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Граматика. Морфологія та синтаксис як розділи граматики.
2. План змісту і план вираження у граматиці.
3. Граматична категорія. Характеристика основних граматичних категорій.
4. Виникнення та відмирання граматичних категорій. Зміни в їх змісті та засобах вираження.

Завдання

1. З'ясуйте, якими мовними засобами виражені граматичні значення у поданих словах.

Красивий – красива – красиве, голуб – голубка – голубонька, море – моря – морів – морями, рубати – вирубати, красивий – кращий – найкращий, вивчити – вивчати, ходити – ходжу, принести – приносити, прилетіти – прилітати, запливти – запливати, брати – взяти, він – його, поганий – гірший, великий – більший, руки – рўки, дорóга – дорóги, десять – десяти, жінка – жінкі.

2. У наведених прикладах визначте граматичні категорії і граматичні значення, які об'єднує кожна категорія.

Йти – прийти, співати – заспівати, записати – записувати, посилати – послати, брати – взяти, учитель – учителька, гора – гори, пастушка – пастушка́, пастушка – пастушки, степ – степи, вивчити – вивчати, десять – десяти, читаю – буду читати, книга – книгу, я – мене, напишу – напишемо, світлий – світліший, чорний – чорна, мій – мого, падаю – упав, стіл – стола, виразити – виражати, білий – білого, сказав – сказала.

3. Як визначається рід невідмінюваних слів та аббревіатур в українській мові?

Кенгуру, шимпанзе, боа (шарф), боа (удав), поні, какаду, рантьє, пенсне, манго, ківі, Тбілісі, ООН, райвно, табло, загс, Колорадо (штат), Токіо, Капрі (острів), гінді (мова), морзе, фламінго, аташе, фрау, салямі, протезе, денді.

4. Визначте граматичні категорії виділених слів. Вкажіть, до якої лексичної категорії (загальноживаної, термінологічної, емоційно забарвленої, побутової і т. ін.) належить кожне слово. З'ясуйте, чим відрізняються граматичні ознаки слова від лексичних.

а) Шумить **Дніпро** славний, і досі шумить;

*Всього надивився – **і щастя, і горя**;*

З далекого краю біжить він, біжить

*До рідного степу, до **Чорного моря**.*

б) **Над берегом** є там крутая гора,

*На ній **бовваніє** самотня могила;*

*Усі її знають – **старі й дітвора**.*

***Земля Кобзаря** там навіки покрила (Л.Глібов).*

5. Знайдіть зайве слово (за родовою ознакою).

- а) *путь, біль, вуаль, спіраль, Умань.*
- б) *депо, бюро, кіно, село, Кіліманджаро.*
- в) *хата, стіна, сирота, субота, турбота.*
- г) *Зілля, знання, Ілля, вміння, підпілля.*
- д) *вікно, село, Дніпро, соло, фото.*
- е) *Комунгосп, КВК, ГЕС, Кабмін, комбат.*

Тестові завдання до теми

1. Як називається мовний засіб вираження граматичного значення?

- а) граматична форма;
- б) граматичний спосіб;
- в) граматична категорія.

2. Як називаємо співвідношення граматичного значення і граматичного засобу?

- а) граматична форма;
- б) граматичний спосіб;
- в) граматична категорія.

3. У мовах є різні засоби вираження граматичних значень: афіксація, засіб внутрішньої флексії та чергування, повтори і складання слів, службові слова, головні члени речення, порядок слів, наголос, суплетивізм. Знайдіть зайве слово.

- а) афіксація;
- б) засіб внутрішньої флексії та чергування;
- в) повтори і складання слів;
- г) службові слова;
- д) головні члени речення;
- е) порядок слів;
- є) наголос;
- ж) суплетивізм.

4. Як називається розділ граматики, що охоплює вчення про структуру слова, форми словозміни, способи вираження граматичних значень, а також учення про частини мови і властиві їм способи словотворення?

- а) морфологія;
- б) синтаксис;
- в) лексикологія;
- г) морфеміка.

5. Як називається розділ граматики, який вивчає способи поєднання слів у словосполучення й речення, а також поєднання простих речень у складні?

- а) морфологія;

- б) синтаксис;
- в) лексикологія;
- г) морфеміка.

6. Граматичними значеннями відмінка, числа, роду, часу, способу, виду та ін. представлений

- а) план вираження;
- б) план змісту.

7. Як називається система однорідних граматичних значень?

- а) план вираження;
- б) план змісту;
- в) граматична категорія;
- г) парадигма.

8. Як називається абстрактне мовне значення, яке властиве рядам слів, словоформ, синтаксичних конструкцій і яке має в мові регулярне (стандартне) вираження?

- а) план вираження;
- б) план змісту;
- в) граматична категорія;
- г) граматичне значення.

9. Категорія активності/пасивності, комунікативної спрямованості, стверджуваності/заперечуваності, синтаксичного часу й синтаксичного способу на лежить до:

- а) синтаксичних категорій;
- б) морфологічних категорій;
- в) лексичних категорій;
- г) словозмінних категорій.

10. Категорія роду прикметників належить до:

- а) синтаксичних категорій;
- б) морфологічних категорій;
- в) лексичних категорій;
- г) словозмінних категорій.

11. Граматична категорія, як полягає в розподілі слів або форм за двома чи трьома класами, традиційно співвідносними з ознаками статі або їх відсутністю, називається:

- а) категорією відмінка;
- б) категорією роду;
- в) категорією числа;
- г) категорією часу.

12. Граматична категорія імені, яка виражає його синтаксичні відношення до інших слів висловлювання, називається:

- а) категорією відмінка;
- б) категорією роду;
- в) категорією числа;
- г) категорією часу.

13. Граматична категорія дієслова, що виражає суб'єктно-об'єктні відношення, називається:

- а) категорією відмінка;
- б) категорією роду;
- в) категорією числа;
- г) категорією стану.

14. Граматична категорія дієслова, яка позначає відношення суб'єкта до дії мовця, називається:

- а) категорією відмінка;
- б) категорією роду;
- в) категорією особи;
- г) категорією стану.

15. Граматична категорія дієслова, що виражає відношення названої дієсловом дії до дійсності з погляду мовця, називається:

- а) категорією способу;
- б) категорією роду;
- в) категорією числа;
- г) категорією стану.

16. Граматичними властивостями слова займається:

- а) лексикологія;
- б) морфологія;
- в) синтаксис;
- г) морфеміка.

17. Граматичні значення є:

- а) універсальними для всіх мов світу;
- б) не є універсальними для всіх мов світу.

18. Форми інфінітива, дієприкметника, дієприслівника належать до:

- а) особових форм;
- б) неособових форм.

19. В яких формах слів лексичне граматичне значення виражене різними словами?

- а) аналітичні;

б) синтетичні.

20. Яке значення слова є індивідуальним, конкретним, основним, визначальним?

- а) лексичне;
- б) граматичне.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 113–118.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 80-86.
3. Головин Б.Н. Введение в языкознание. Москва: Высшая школа, 1977. С. 150–186.
4. Городенська К.Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу і часу. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.
5. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 190–195.
6. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 214–218.
7. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 136–142.
8. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 262–274.
9. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Граматика”, “Граматична категорія”, “Граматичне значення і способи його вираження”.
10. Юшук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 100–105.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 9

Тема: СИНТАКСИС ЯК ВЧЕННЯ ПРО ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ

(2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Синтаксис. Сурядні та підрядні зв'язки. Предикативний зв'язок.
2. Проблема речення. Речення і судження. Речення і словосполучення.
3. Предикативність і модальність як ознаки речення.

Завдання

1. Поділіть наведені словосполучення на групи за головним (стрижневим) членом: іменникові, прикметникові, числівникові, займенникові,

дієслівні, прислівникові.

Сказати згарячу, бажати щастя, старанно навчатися, прийшов подивитися, сторінка зошита, дуже добрий, здібний мислити, читання уголос, їхати повільніше, ходити по полю, білі вітрила, стояти за столом, іти вперед, лава кущів, любов до дитини, плаття в квітах, глечик з молоком, враження від зустрічі, вовчий слід, щирий у праці, шашлик по-грузинськи, майстер говорити, хтось у білому, справедливий до людей, пізно вночі, далеко позаду, дозволити говорити, третій у черзі, завжди веселий, надзвичайно цікаво, п'ятий рік, двері наліво, танули у безодні, дуже приємно.

2. Визначте словосполучення з підрядним зв'язком узгодження.

Перепливати річку, ясний місяць, зайти поговорити, говорити про справу, знати заздалегідь, найперше слово, вибираючи дорогу, білі хмарки, їзда верхи, приємний на вигляд, міські вулиці, цвіт вишні, гуцульська вишивка, полювання на зайців, біг із перешкодами, берегти землю, вище від хмар, наближатися до фінішу, купол церкви, твоя пропозиція, гостреньке слово.

3. Визначте словосполучення з підрядним зв'язком керування.

Світився наскрізь, борці за волю, п'ятирічний хлопчик, вечірні зорі, зал для читання, мій вибір, голосно розмовляти, вишитий рушник, давно замовк, дехто з вас, зоряна ніч, розмовляти тихо, відповідає думаючи, писати без помилок, цілюще зілля, виконана робота, захоплення спортом, вірний друг, ненастанно кликати, біла ромашка, схожий на батька, поєднати долі.

4. Визначте словосполучення з підрядним зв'язком прилягання.

Вірити людям, весняні пахоці, дуже слизько, наше господарство, милуватися краєвидами, перебувати далеко, приїхав удосвіта, вияв поваги, піти в бібліотеку, гора кавунів, ходити босим, будемо вдома, радісний день, прибути вранці, знати достеменно, перечитати вдвічі, кілограм цукру, щаслива посмішка, товариська розмова, заїхати до сестри, вивчення напам'ять, розмовляти про справи, писати коротко, класти в шухляду.

5. Котрі з поданих одиниць не належать до словосполучень?

Поблизу школи, ахіллесова п'ята, прийти вчасно, золота обручка, золота середина, мені сумно, голосові зв'язки, підготовка до іспитів, проти вітру, можу заперечити, назустріч святу, більш зручний, сказати правду, сидить собі, наказав розійтись, білий віри, водити за ніс, багатий урожай, купив подарунок, збудити від сну, теревені правити, буду працювати, хтось із нас, нова повість, зимовий день, більш забезпечений, посеред кімнати, лапаний сніг, коники викидати, хай заспівають, моє дитинство, архімедова сила, будемо працювати, піднятися на горище, неймовірні пригоди.

6. З поданими словами утворіть словосполучення, які вживаються у сфері вашого фаху.

Величина, вершина, висота, відношення, відрізок, властивість, графік, закон, значення, корінь, кут, метод, об'єм, ознака, основа, опис, період, поверхня, показник, порядок, похідний, правило, таблиця, спосіб, фігура, форма, формула, функція, центр, число.

Тестові завдання до теми

1. Мінімальна одиниця спілкування називається:
 - а) словосполученням;
 - б) реченням;
 - в) фраземою;
 - г) комунікацією.

2. Підрядні зв'язки поєднують:
 - а) рівноправні граматичні компоненти;
 - б) нерівноправні граматичні компоненти.

3. Атрибутивне словосполучення, яке складається з двох іменників, перший з яких є означенням, а друге – головним словом, називається:
 - а) узгодження;
 - б) керування;
 - в) прилягання;
 - г) ізафет.

3. Засобом, який перетворює слово в речення, є:
 - а) структурні схеми речень;
 - б) інтонація;
 - в) невербальні засоби спілкування;
 - г) словосполучення.

4. Правильними і хибними можуть бути:
 - а) речення;
 - б) судження;
 - в) словосполучення;
 - г) лексеми.

5. Ставлення мовця до висловлювання називається:
 - а) модальністю;
 - б) предикативністю;
 - в) комунікативною одиницею;
 - г) бажаним результатом.

6. Цілісність, предикативність, інтонаційна оформленість є ознаками:
 - а) речення;
 - б) судження;
 - в) словосполучення;
 - г) лексеми.

7. Синтаксична одиниця, що складається з двох і більше повнозначних слів, об'єднаних підрядним граматичним зв'язком для вираження єдиного, але розчленованого поняття, називається:

- а) словосполученням;
- б) реченням;
- в) синтаксемою;
- г) підрядним словосполученням.

8. За ступенем злитості компонентів словосполучення поділяють на:

- а) прості і складні;
- б) вільні і сталі;
- в) іменні, дієслівні, прислівникові.

9. За цього типу підрядного зв'язку залежний компонент є незмінним словом і змістово підпорядковується головному.

- а) узгодження;
- б) керування;
- в) прилягання;
- г) ізафет.

10. Такий вид підрядного зв'язку передбачає, що залежний компонент набуває тільки тих граматичних значень граматичної форми, яких вимагає головний компонент.

- а) узгодження;
- б) керування;
- в) прилягання;
- г) ізафет.

11. Цілісність, предикативність, інтонаційна оформленість є ознаками:

- а) речення;
- б) судження;
- в) словосполучення;
- г) лексеми.

12. Ключова ознака речення, яка виражає відношення змісту повідомлюваного до дійсності, називається:

- а) модальністю;
- б) предикативністю;
- в) комунікативною одиницею;
- г) бажаним результатом.

13. За характером зв'язку з дійсністю речення поділяють на:

- а) розповідні, питальні та спонукальні;
- б) прості і складні;
- в) стверджувальні та заперечні;
- г) сполучникові і безсполучникові.

14. За наявністю формально виражених засобів зв'язку між частинами речення поділяють на:

- а) розповідні, питальні та спонукальні;
- б) прості і складні;
- в) стверджувальні та заперечні;
- г) сполучникові і безсполучникові.

15. У якому рядку всі словосполучення належать до зв'язку узгодження?

- а) приємний на вигляд, ясний місяць, хороший парубок, приємні зовнішність;
- б) цвіт вишні, почуття радості, гуцульська вишивка, відчинене вікно;
- в) білі хмарки, білий вірш, золота середина, багатий урожай.

16. У якому рядку всі словосполучення належать до зв'язку керування?

- а) цвіт вишні, приємний на вигляд, опанувати техніку, радіти без причини;
- б) наказав розійтись, коники викидати, мені сумно, підготовка до іспитів;
- в) піднятися на горище, зимовий день, дуже слизько, їзда верхи.

17. У якому рядку всі словосполучення належать до зв'язку прилягання?

- а) найперше слово, музичний супровід, опанувати техніку, дуже тихо;
- б) їзда верхи, розмовляти голосно, трохи сумний, залишити напризволяще;
- в) гора кавунів, перегортаючи сторінки, відповідає думаючи, радий бачити.

18. Що вивчає синтаксис?

- а) сполучуваність слів чи словоформ у реченні;
- б) будову словосполучень і речень;
- в) граматичне значення словоформ у реченні;
- г) будову і граматичне значення словосполучень і речень.

19. У котрому рядку всі подані одиниці не належать до словосполучень?

- а) зайти поговорити, проти вітру, наказав розійтись, сидить собі;
- б) золота середина, мені сумно, можу заперечити, білі хмарки;
- в) буду працювати, поблизу школи, ахіллесова п'ята, коники викидати.

20. У котрому рядку всі подані одиниці не належать до словосполучень?

- а) золота середина, більш забезпечений, хай заспівають, водити за ніс;
- б) будемо працювати, зимовий день, посеред кімнати, можу заперечити;
- в) біля будинку, купив подарунок, неймовірні пригоди, хтось із нас.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 126–132.
2. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ, 1992.
3. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 93-101.
4. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 229–235.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 218–233.
6. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 173–182.
7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 307–320.
8. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Синтаксис”, “Речення”, “Словосполучення”.
9. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 109–118.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 10

Тема: СЛОВО ЯК ПРЕДМЕТ МОРФОЛОГІЇ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Частини мови та принципи їх виділення.
2. Поділ слів на повнозначні та службові. Вигуки.
3. Граматичні категорії та синтаксичні функції іменних частин мови.

Завдання

1. Прочитайте речення. З'ясуйте вид переходу (субстантивіацію, прономіналізацію і т.д.) однієї частини мови в іншу, який спостерігається у кожному з виділених слів.

*Ми – люди перемог, ливарники і ткалі, танкісти, льотчики, **учені**, чабани (М.Бажан). **Цілий** вечір вона (мати) вестиме засідання робіткому (О.Гончар). Отак вона вишивала, в віконечко виглядала: “Чи не ревуть **круторозі**? Чи не йде чумак з дороги?”(Т.Шевченко). **Коло** річки, **коло** броду два голуби тили воду (Нар. тв.). **Поранені** мимохідь міряли відстань до фронту не кілометрами, а часом (О.Гончар). Дізнаються небожата, яка на вас шкура, та й засудять, і **премудрих немудрі** осудять (Т.Шевченко). Не*

кожен, що стогне, слабий (Нар. тв.). *Вдень хворий* нудьгувався і томився самотністю (З.Тулуб). *Грамотний* – видючий і на все тямущий (Нар. тв.).

2. Визначте, до якої частини мови відноситься кожне слово в реченні.

Стулились краями дві половини – одна зелена, а друга блакитна – й замкнули у собі сонце, немов перлину (М.Коцюбинський). *У старого Лук'яна Хомутенка сім'єчка: він з жінкою та восьмеро дітей* (Г.Тютюнник). *Сто років – це дуже багато, а він кілька сотень років прожив* (О.Іваненко). *Кине дурень камінь в воду – десятеро розумних не витягнуть* (Нар. тв.). *За одного вченого двох невчених дають* (Нар. тв.). *Ще треті півні не співали, ніхто ніде не гомонів...* (Т.Шевченко). *Не дуріте дітей ваших, Що вони на світі На те тільки, щоб панувати...* (Т.Шевченко). *Ой ні, ще рано думати про все. Багато справ ще у моєї долі* (Л.Костенко). *Вдасться чи ні сього разу повернутись додому?* (В.Стус).

3. Утворіть усі можливі синтетичні і аналітичні форми вищого і найвищого ступенів порівняння поданих прикметників.

Рідний, молодий, синій, мудрий, білий, добрий, щедрий, червоний, вірний, багатий, сердечний, легкий, широкий, глибокий, тонкий, веселий, дужий, дорогий, далекий, свіжий, гарний, поганий, смачний, рішучий, кваліфікований, доцільний, красивий, малий, високий, товстий, тихий, талановитий, авторитетний, старий.

4. У котрому рядку подано правильно форми вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників.

- а) *найчіткіший, найбільш талановитий, дружніший, глибший;*
- б) *товстуватий, гострокриліший, блакитніший, солідніший, більш солодкий;*
- в) *чорнявіший, найспокійніший, чистіший, здоровенніший, товстіший;*
- г) *більш зручніший, буланіший, більш дорослий, гарнюсінький, кращий;*
- д) *найулюбленіший, зеленкуватіший, вологіший, молодший, червоніший.*

5. Котрі з поданих слів є числівниками?

Тринадцять, одиниця, вдруге, чверть, кількахвилинний, п'ятеро, третина, подвоїти, мільйон, вісімка, кілька, півтора, утретє, половина, десятка, уперше, сьомий, двоповерховий, сімка, десяте, один, тритисячний, по-перше, семеро, пара, удвох, одиниця, сотня, десятимільйонний, тисяча, троє.

6. Знайдіть зайве слово.

- а) *утричі, утроє, втрюх, троє, натроє.*
- б) *сотня, десяток, половина, десять, чверть.*
- в) *шістка, безліч, кілька, раз, одиниця.*
- г) *півторапта, четвірко, чвертка, троє, сто.*
- д) *учотирюх, удвоє, вп'яте, п'ятеро, двічі.*
- е) *одна десята, сотня, четвірка, десятина, десятка.*

7. Скільки займенників у поданих реченнях?

Щасливий той, хто ще не вміє грати, Він сам собі Шопен і Берліоз (Л.Костенко). *В біді твоїй рідніша ти мені; Тобі несу я сили всі, що маю; І працю тиху, і мої пісні На вівар твої побожно я складаю* (В.Самійленко). *Ми тим поб'єм його (зло), що чесні почуття У всі серця вкладати будем, що скрізь понесемо правдивеє знаття І в головах думки розбудим*

(В.Самійленко). *Я чув її, ту мову чарівную, І серце рветься ще її почути, Найбільше щастя, де найменш отрути, І щастя те моє, бо я існую* (В.Самійленко). *Моя Дзюню, моя роже, Ти забудеш мене, може, Ти забудеш, а я ні – Візьме тебе хтось за жінку В ярім вінку із барвінку, Що ж останется мені?* (В.Пачовський). *Ти прийшла сама до мене, А між нами щось студене Всунулось, немов змія, – Ти жаліла, що минуло Те, що найгарніше було. Мов не той став нині я!* (В.Пачовський).

Тестові завдання до теми

1. Наявність однакових граматичних категорій, форм зміни слів притаманний для:

- а) семантичного критерію;
- б) морфологічного критерію;
- в) синтаксичного критерію.

2. Наявність спільного лексичного значення чи його відсутність притаманний для:

- а) семантичного критерію;
- б) морфологічного критерію;
- в) синтаксичного критерію.

3. Хто уперше виділив частини мови?

- а) давньоіндійські граматисти Яска і Паніні;
- б) давньогрецькі філософи Демокріт і Платон;
- в) Арістотель.

4. Для якої частини мови притаманне граматичне значення предметності?

- а) іменник;
- б) прикметник;
- в) числівник;
- г) займенник.

5. Як називається службове слово у деяких мовах для вираження роду, числа, відмінка, означеності чи неозначеності іменника?

- а) прийменник;
- б) сполучник;
- в) частка;
- г) артикль.

6. Як називається службова частина мови, за допомогою якої здійснюється зв'язок між синтаксичними одиницями (членами речення і членами складного речення) і виражаються смислові відношення між ними?

- а) прийменник;
- б) сполучник;
- в) частка;

г) артикль.

7. Як називається службова частина мови, яка надає членам речення чи реченням додаткових смислових, емоційно-експресивних чи модальних відтінків, а також бере участь у творенні морфологічних форм і нових слів?

- а) прийменник;
- б) сполучник;
- в) частка;
- г) артикль.

8. З яким ученим пов'язується європейська теорія частин мови?

- а) Яска і Паніні;
- б) Демокріт і Платон;
- в) Арістотель.

9. Хто з мовознавців відносив до частин мови тільки повнозначні слова?

- а) В.Виноградов;
- б) О.Потебня;
- в) Ф. де Соссюр.

10. У котрому рядку всі іменники належать до одного роду?

- а) аромат, боєць, верф, горобець, слоненя;
- б) білчєня, немовля, листя, драже, дівча;
- в) адреса, тїнь, любов, тюль, толь.

11. У котрому рядку всі іменники належать до одного роду?

- а) дитя, орля, рілля, гілля, Микола;
- б) пальто, слово, таксі, меню, пюре;
- в) міледі, фрау, поміч, Ілля, гривня.

12. У котрому рядку не всі іменники можуть мати форму і однини, і множини?

- а) гори, річки, ходіння, Київ, озера;
- б) рівень, гілка, комаха, будинок, слово;
- в) книга, читач, пісня, вірш, викладач.

13. У котрому рядку всі слова є прикметниками?

- а) чотирьохкамерний, трьохсотий, горішній, гордий;
- б) горілчаний, гористий, гривастий, чий, якийсь;
- в) материн, батьківський, патріотичний, однокімнатний;
- г) охайний, будь-який, громадський, губатий, гумористичний;
- д) кожний, даремний, доменний, десятковий, джерельний.

14. Визначте, у котрому рядку подано правильно форми вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників.

- а) моторніший, більш зеленіший, гарнюсінький, найсильніший, ближчий;
- б) найтихіший, більш елегантний, красивіший, тонший, найбільш зібраний;
- в) тонюсінький, жовтавіший, презлющий, худіший, найвірніший.

15. Визначте, у котрому рядку подано правильно форми вищого й найвищого ступенів порівняння прикметників.

- а) найчіткіший, найбільш талановитий, дружніший, глибший;
- б) товстуватий, гострокриліший, блакитніший, солідніший, більш солодкий;
- в) чорнявіший, найспокійніший, чистіший, здоровенніший, товстіший.

16. У котрому рядку всі слова є займенниками?

- а) десь, хтось, всякий, котрий, ми;
- б) деякий, чий, кожний, ніякий, що, стільки, скільки;
- в) весь, кудись, я, хто? казна-що;
- г) хто-небудь, хтозна-де, він, цей, той.

17. У котрому рядку всі слова є займенниками?

- а) скільки, жодний, де-небудь, ніхто, цей, там;
- б) завтрашній, який, нічий, їхній, тут, він;
- в) ви, хтозна-який, чий, хтось, ніхто, наш;
- г) деякий, дехто, всюди, хто, весь, свій.

18. У котрому рядку представлені лише особові форми дієслова?

- а) читатимуть, поглянуть, спішу, думай, зупинився, ходив би;
- б) їдете, бачила, сядь, темніє, зроблю, берегли б;
- в) спішать, читай, ходять, сплю, писатимете, дивляться.

19. У котрому рядку всі слова належать до прийменників?

- а) протягом, завдяки, поперед, поміж, в, для;
- б) незалежно від, начебто, причому, лише;
- в) з-за, мов, нехай, якщо, ледве;
- г) щасливо, добрий вечір, бувайте здорові.

20. До якої частини мови належить виділене слово в реченні?

Я знаю, *як* домогтися успіху.

- а) до прийменника;
- б) до сполучника;
- в) до прислівника.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 123–125.

2. Вихованець І.Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті. Київ, 1988.
3. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 87-93.
4. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 226–229.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 214–233.
6. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 170–173.
7. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 295–305.
8. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Морфологія”, “Частини мови”.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 11

Тема: ТИПОЛОГІЧНЕ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ МОВОЗНАВСТВО (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Теорії походження людської мови.
2. Плем'я, народ, нація та мова. Етнолінгвістика.
3. Генеалогічна класифікація мов. Найбільші мовні сім'ї.
4. Типологічна класифікація мов. Мовні союзи.
5. Дивергенція та конвергенція в історії мови. Мовні контакти.

Завдання

1. Розподіліть на групи та підгрупи такі індоєвропейські мови:
Англійська, румунська, ісландська, чеська, французька, російська, іспанська, латинська, шотландська, німецька, вірменська, ірландська, готська, шведська, польська.
2. Розподіліть наведені нижче мови на сім'ї та групи у відповідності з генеалогічною класифікацією мов (випишіть їх колонками по сім'ях).
 - а) *санскрит, абхазька, баскська, українська, туркменська, італійська, ірландська, угорська, аварська, чуваська, ескімоська, майя, калмицька, фінська, португальська, пруська, датська, польська, киргизька, бенгалі, в'єтнамська, маорі, молдавська, курдська;*
 - б) *таджицька, ідиш, албанська, половецька, чукотська, російська, англійська, перська, татарська, узбецька, іспанська, мордовська, чеська, вірменська;*

в) кетська, арабська, португальська, турецька, німецька, албанська, шотландська, китайська, чукотська, словацька, англійська, вірменська, македонська.

3. Вкажіть, у чому полягає різниця між ізолюючими та афіксуючими мовами. Порівняйте відповідні приклади.

Кит.: *хао жень* (добра людина), *сью хао* (робити добро), *дэно хао* (стара дружба), *жень хао во* (людина любить мене); *гунжень* = робота + людина (робітник); *шанжень* = торгівля + людина (торгівельник); *цзюньжень* = військова справа + людина (військовий).

Азерб.: *ат* (кінь), *атлар* (коні), *атда* (на коні), *атларда* (на конях).

Турецьк.: *ев* (дім), *ев-лер* (удома), *ев-лер-ін* (твій дім), *ев-лер-ін-де* (у твоєму домі).

Рос.: *сестра читает письмо подруге; сестра читает письмо подруги; сестре читает письмо подруга.*

4. Поясніть, у чому проявляються елементи аглютинації у цих словах.

Укр.: *Приїхати, завести, відвести, підвести, звести, повести, підвезти, розвести, підняти, підлісний, залісний, підрізати, довести, заходити, битися, гратися, будуються, розвидняються.*

Рос.: *биться, намедни, тотчас, сейчас, якобы, дотла, если, нельзя, вдруг, впереди, нелепый, пиши – пишете – пишете-ка, улыбнись – улыбнитесь.*

5. Які з перерахованих мов легше вивчити українському школяреві і чому?

Українська, польська, англійська, французька, німецька, фінська, ескімоська.

6. У яких країнах розповсюджені англійська та німецька мови? Де вони використовуються як державні мови? Назвіть мови однієї з ними групи.

7. В яких країнах поширені східні, західні і південні слов'янські мови. Скажіть, яка з слов'янських мов найпоширеніша (якою користуються як засобом спілкування найбільше слов'ян).

8. В яких країнах найбільш поширені аглютинативні мови?

Тестові завдання до теми

1. Знайти зайву мову з ряду мов: українська, полабська, білоруська, болгарська, угорська, хорватська, сербська.

- а) угорська;
- б) хорватська;
- в) полабська.

2. До якої групи мов належать мови таджицька, афганська, курдська, осетинська, скіфська.

- а) індійська група;
- б) тюркська група;
- в) іранська група.

3. Теоретичне мовознавство – це ...

- а) загальне мовознавство;

- б) конкретне мовознавство;
- в) прикладне мовознавство.

4. Генеалогічна класифікація мов створена на основі...

- а) структурного методу;
- б) зіставного методу;
- в) описового методу;
- г) порівняльно-історичного методу.

5. Латинь, старослов'янська мова, кашубська мова, прусська мова, полабська мова, санскрит, галльська мова – це...

- а) мови однієї сім'ї;
- б) мертві мови;
- в) слов'янські мови.

6. Флективні мови – це мови за ...

- а) типологічною класифікацією мов;
- б) генеалогічною класифікацією.

7. Структурні особливості мов беруть до уваги за:

- а) генеалогічною класифікацією;
- б) типологічною класифікацією;
- в) ареальною класифікацією.

8. Згідно з цією теорією, первісна людина спочатку наслідувала звуки навколишньої природи й таким чином творила слова, а відтак і мову.

- а) звуконаслідувальна теорія;
- б) вигукова теорія;
- в) теорія соціального договору.

9. Коли формуються народності?

- а) у первіснообщинному суспільстві;
- б) у рабовласницькому суспільстві;
- в) у феодальному суспільстві;
- г) у капіталістичному суспільстві.

10. Унормована й кодифікована форма загальнонародної мови - це:

- а) літературна мова;
- б) національна мова;
- в) материнська мова.

11. До національної мови входять... Знайдіть зайве слово.

- а) літературна мова;
- б) територіальні діалекти;
- в) соціальні діалекти;

- г) професійні діалекти;
- д) терміни;
- е) просторіччя.

12. Розділ мовознавства, що вивчає зв'язок мови з життям народу, відбиття в мові фольклору та міфів матеріальної і духовної культури етносу, називається:

- а) ономастика;
- б) антропонімія;
- в) етнолінгвістика;
- г) соціолінгвістика.

13. Яку класифікацію мов розробили Фрідріх та Август Шлегелі?

- а) типологічну;
- б) генеалогічну.

14. Мови, в яких граматичні значення виражаються особливими афіксами-приклейками, називаються:

- а) кореневі;
- б) аглютинативні;
- в) інкорпоруючі;
- г) флективні.

15. Мови, в яких у вираженні граматичних значень провідну роль відіграє флексія, називаються:

- а) кореневі;
- б) аглютинативні;
- в) інкорпоруючі;
- г) флективні.

16. Знайти зайву мову з ряду мов: англійська, німецька, іспанська, голландська, ісландська, норвезька.

- а) німецька;
- б) іспанська;
- в) ісландська;
- г) норвезька.

17. До якої сім'ї належить арабська мова?

- а) індоєвропейська сім'я;
- б) австронезійська сім'я;
- в) семіто-хамітська сім'я;
- г) тюркська сім'я.

18. До якої сім'ї належить естонська мова?

- а) індоєвропейська сім'я;

- б) угро-фінська;
- в) семіто-хамітська сім'я;
- г) тюркська сім'я.

19. До якої сім'ї належить турецька мова?

- а) індоєвропейська сім'я;
- б) австронезійська сім'я;
- в) семіто-хамітська сім'я;
- г) тюркська сім'я.

20. До балтійської групи належать естонська, литовська, латиська.

Знайдіть зайве слово.

- а) естонська;
- б) литовська;
- в) латиська.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 39–46.
2. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О.С.Мельничука. Київ: Наукова думка, 1966. С. 7–23.
3. Глуценко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. С. 102–114.
4. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 242–253.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 235–291.
6. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. Київ, 1966.
7. Калинович М.Я. Як виникла людська мова. Київ, 1946.
8. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 225–245.
9. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 39–101.
10. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 83–87.
11. Левицький Ю.М. Мови світу: Енциклопедичний довідник. Львів, 1998.
12. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Генеалогічна класифікація мов”, “Дивергенція”, “Міжмовні контакти”, “Типологічна класифікація мов”.
13. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 14–29.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 12
Тема: ПИСЬМО ТА ЕТАПИ ЙОГО РОЗВИТКУ (2 год.)

Питання для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу:

1. Основні етапи розвитку письма. Типи письма.
2. Орфографія. Принципи орфографії.

Завдання

1. Скажіть, де використовуються елементи піктографічного та ідеографічного письма в наші дні? Наведіть приклади такого використання.
2. За якими принципами орфографії написані подані слова?
Село, просьба, радіо, буря, сміється, весілля, директор, гарячий, яблуна, сіно, виїзний, пенні, спитати, Жанна, священний, до дому – додому, рос. ешь, біл. вада, заводський, нагору – на гору, сума, розчин, біл. галава, безкорисливий, поволі – по волі, антена, рос. ложь, сонце, поволі – по волі, Мюллер, Руссо, беладона, нетто, проте – про те, завітчаний, відлуння, з шостої, назустріч – на зустріч, шістнадцять.

Тестові завдання до теми

1. До якого типу письма належить впорядкована система певних предметів, напр. нанизані в певному порядку черепашки, різного кольору; різнокольорові шнурки з вузлами, нав'язані на паличку в певному порядку й по-різному переплетені?
 - а) предметне письмо;
 - б) піктографічне письмо;
 - в) ідеографічне письмо;
 - г) звукове письмо.
2. У якому письмі інформація передається в малюнках?
 - а) предметне письмо;
 - б) піктографічне письмо;
 - в) ідеографічне письмо;
 - г) звукове письмо.
3. До якого типу письма належать єгипетські ієрогліфи?
 - а) предметне письмо;
 - б) піктографічне письмо;
 - в) ідеографічне письмо;
 - г) звукове письмо.
4. Який тип письма має 3 різновиди: складове, консонантне, звуко-буквене?
 - а) предметне письмо;

- б) піктографічне письмо;
- в) ідеографічне письмо;
- г) звукове письмо.

5. До якого типу письма належали природні предмети, які використовувалися для передачі повідомлень (зламана гілка, подарована квітка)?

- а) предметне письмо;
- б) піктографічне письмо;
- в) ідеографічне письмо;
- г) звукове письмо.

6. До якого типу письма належали зарубки на дереві, які використовувалися найчастіше для обліку днів?

- а) предметне письмо;
- б) піктографічне письмо;
- в) ідеографічне письмо;
- г) звукове письмо.

7. Як називається сукупність усіх засобів писемності тієї чи іншої мови?

- а) письмо;
- б) графіка;
- в) орфографія;
- г) алфавіт.

8. Як називається система загальноприйнятих правил, що визначають способи передачі мовлення на письмі?

- а) письмо;
- б) графіка;
- в) орфографія;
- г) алфавіт.

9. Яке письмо передає тільки приголосні звуки?

- а) складове;
- б) консонантне;
- в) звуко-буквене.

10. Який принцип орфографії полягає в точній передачі звучання слів?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

11. Який принцип орфографії вимагає однакового написання тої самої морфеми в усіх випадках, незалежно від її звучання?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

12. У якому з принципів правопису зберігаються давні написання, які не відповідають ні фонетичним, ні морфологічним змінам, що сталися в мові?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

13. Який із принципів орфографії застосовується для розрізнення на письмі омонімів?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

14. У якому рядку усі слова записані за фонетичним принципом?

- а) в гору – вгору, антена, Дікенс, Алла;
- б) вікно, сіно, залізо, Наталя;
- в) виїзний, вода, сонце, весілля;
- г) просьба, спитати, Ганна, стіл.

15. У якому рядку усі слова записані за морфологічним принципом?

- а) зсипати, розподіл, студентський, боротьба;
- б) виїзний, вода, сонце, весілля;
- в) на зустріч – назустріч, корова, панно, маса;
- г) квітка, радіо, книжка, компостний.

16. У якому рядку усі слова записані за диференційним принципом?

- а) в гору – вгору, антена, Дікенс, Алла;
- б) гола пристань – Гола Пристань, вгору – в гору, листопада – листопаду
Орел - орел;
- в) баластний, шістнадцять, на зустріч – назустріч, надія – Надія;
- г) апарата – апарату, роман – Роман, Руссо, набік – на бік.

17. Як називається наука, яка вивчає загальну теорію й історію письма?

- а) палеографія;
- б) графологія;
- в) граматологія;

г) епіграфіка.

18. До якого типу письма можна віднести малюнки на вивісках, знаки правил вуличного руху?

- а) предметне письмо;
- б) піктографічне письмо;
- в) ідеографічне письмо;
- г) звукове письмо.

19. До якого принципу правопису належить написання укр. слів *священний, торжественний*?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

20. До якого принципу правопису належить уживання великої і малої букв у словах власних і загальних назв української мови?

- а) фонетичний;
- б) морфологічний;
- в) історичний;
- г) диференційний.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006. С. 33–39.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. Київ: АртЕк, 1997. – С. 49–72.
3. Браїчевський М. Походження слов'янської писемності. Київ: КМ Академія, 2002.
4. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 254–266.
5. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974. С. 106–118.
6. Драчук В.С. Дорогами тисячоліть: Про що розповіли письмена. Київ: Веселка, 1978.
7. Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. – Москва, 1965.
8. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. – Москва, 1963.
9. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991. С. 246–257.
10. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000. С. 164–174.
11. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 30–31.
12. Майборода А.В. Старослов'янська мова. Київ: Вища школа, 1975. С. 23–36.

13. Різник М.Г. Письмо і шриффт. Київ: Вища школа, 1978.
14. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000. Словникові статті: “Орфографія”, “Письмо”.
15. Утевська Паола. Невмирущі знаки: Нариси. Київ: Веселка, 1981.
14. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000. С. 54–63.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 13-14 (4 год.)
ЗРАЗОК ПЕРШОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Мова як суспільне явище. Соціолінгвістика.
2. Основні принципи класифікації голосних звуків.
3. Охарактеризуйте звуки у словах: *південь, короткий*.
4. Виділіть усі глухі приголосні, схарактеризуйте їх за місцем творення.
Мова – це всі глибинні пласти духовного життя, його історична пам’ять, найцінніше надбання століть, мова – це ще й музика, мелодика, барви буття, сучасна художня, інтелектуальна і мислительна діяльність народу.
5. Запишіть слова фонетичною транскрипцією. Визначте тип звукових змін у словах: *радісний, тук – тюк, монисто, паливо, гіндик, здається, мірошник*.
6. Назвіть приголосний звук за такими його характеристиками:
 - а) Шумний, дзвінкий, передньоязиковий, зубний, щілинний, м’який;
 - б) Шумний, дзвінкий, передньоязиковий, зубний, проривний, м’який;
 - в) Сонорний, передньоязиковий, зубний, зімкнено-прохідний, дрижачий, твердий.

ЗРАЗОК ДРУГОГО МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ

1. Слово і поняття. Узагальнююча роль слова
2. Граматична категорія. Характеристика основних граматичних категорій.
3. Охарактеризуйте звуки у слові *зірка*.
4. Запишіть слова фонетичною і фонематичною транскрипцією: *Вітчизна, лисичці, приніси*.
5. Який з принципів правопису визначає написання таких слів: рос. *ешь, легко, центра (мат.) – центру (місце), форпостний, зняти, книжка, стоптати, орел – Орел*.
6. З’ясуйте, якими мовними засобами виражені граматичні значення у наведених прикладах: *сторінка – сторінкі, співати – заспівати, робити – роблю, гарний – гарніший – найгарніший*.
7. Зробіть морфемний аналіз слів у синхронному і діахронному аспектах: *дар, перстень*.

8. Визначте тип підрядного зв'язку слів у словосполученнях.
Твоя пропозиція, ненастанно кликати, їзда верхи, приємний на вигляд, вище від хмар.
9. Поділіть слова на склади. Розбийте їх на 4 групи: закриті, відкриті, прикриті, неприкриті.
Крихта, подорожжю, пісний, матір'ю, зітхання, шести, вдруге.
10. До якої сім'ї, групи та підгрупи належать мови: німецька, латиська, румунська.

ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”

Основна

1. Бевзенко С.П. Вступ до мовознавства: Короткий нарис. Київ: Вища школа, 2006.
2. Глущенко В.А., Ледняк Ю.В., Овчаренко В.М., Рябініна І.М. Мова як система: Навч. посібник. Київ, 2011. 132 с.
3. Дорошенко С.І. Загальне мовознавство: Навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006.
4. Дорошенко С.І., Дудик П.С. Вступ до мовознавства. Київ: Вища школа, 1974.
5. Карпенко Ю.О. Вступ до мовознавства. Київ–Одеса: Либідь, 1991.
6. Кочерган М.П. Вступ до мовознавства: Підручник. Київ: Академія, 2000.
7. Левицький А.Е., Сингаївська А.В., Славова Л.Л. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2006.
8. Ющук І.П. Вступ до мовознавства: Навчальний посібник. Київ: Рута, 2000.

Додаткова

1. Безпояско О.К., Городенська К.Г. Морфеміка української мови. Київ, 1987.
2. Білецький А.О. Про мову і мовознавство. Київ: АртЕК, 1997.
3. Браїчевський М. Походження слов'янської писемності. Київ: КМ Академія, 2002.
4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови. Київ, 1992.
5. Вихованець І.Р. Частина мови в семантико-граматичному аспекті. Київ, 1988.
6. Вступ до порівняльно-історичного вивчення слов'янських мов / за ред. О.С.Мельничука. Київ: Наукова думка, 1966.
7. Городенська К.Г. Онтологічні параметри граматичних категорій способу і часу. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.
8. Драчук В.С. Дорогами тисячоліть: Про що розповіли письмена. Київ: Веселка, 1978.
9. Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. Київ, 1966.
10. Жовтобрюх М.А. Нарис історії українського радянського мовознавства (1918–1941). Київ, 1991.
11. Зиндер Л.Р. Общая фонетика. Москва: Высшая школа, 1979.
12. Іванишин В., Радевич-Винницький Я. Мова і нація. Дрогобич: Відродження, 1992.
13. Истрин В.А. Возникновение и развитие письма. Москва, 1965.
14. Истрин В.А. 1100 лет славянской азбуки. Москва, 1963.
15. Калинович М.Я. Як виникла людська мова. Київ, 1946.
16. Карпенко Ю.О. Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови. Одеса, 1996.

17. Клименко Н.Ф. Основи морфеміки сучасної української мови. Київ, 1998.
18. Левицький В.В., Іваницька М.Л., Іваницький Р.В. Основи мовознавства: Навч. посіб. Чернівці: Рута, 2000.
19. Майборода А.В. Старослов'янська мова. Київ: Вища школа, 1975.
20. Мельничук О.С. Мова як суспільне явище і як предмет сучасного мовознавства. *Мовознавство*. 1997. № 1. С. 39–42.
21. Пархонюк Л. До проблеми сутності мови: деякі міркування й роздуми // *Дивослово*. – 1996. – № 11. – С. 15–17.
22. Попович М.В. Мова як знакова система. – Київ, 1965.
23. Перебийніс В.С. Кількісні та якісні характеристики фонем сучасної української літературної мови. Київ, 1970.
24. Прокопова Л.І. До питання теорії складу. *Мовознавство*. 1972. № 6.
25. Прокопова Л.І. Приголосні фонем сучасної української літературної мови: Експериментально-фонетичне дослідження. – Київ: Вид-во КДУ, 1958.
26. Різник М.Г. Письмо і шрифт. Київ: Вища школа, 1978.
27. Росетті А. Вступ до фонетики. Київ: Вища школа, 1974.
28. Самійленко С.П. Природа, функції і сутність мови. *Українська мова і література в школі*. 1969. № 12; 1970. № 1.
29. Скрипник Л.Г. Фразеологія української мови. Київ, 1973.
30. Сучасна українська літературна мова: Вступ. Фонетика / за заг. ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969.
31. Сучасна українська літературна мова: Лексика і фразеологія / за заг. ред. І.К.Білодіда. Київ: Наукова думка, 1969.
32. Тоцька Н.І. Голосні української мови. Київ: Вид-во КДУ, 1973.
33. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія української мови. Київ: Знання, 2007.
34. Утевська Паола. Невмирущі знаки: Нариси. Київ: Веселка, 1981.
35. Черторизька Т.К. Основні проблеми сучасної соціолінгвістики. *Українська мова і література в школі*. 1984. № 9.

Збірники вправ і завдань

1. Доленко М.Т. Вступ до мовознавства: Збірник вправ і завдань. Київ: Вища школа, 1975.
2. Донець Л.С., Мацько Л.І. Вступ до мовознавства: Практикум. Київ, 1989.

Довідкова література

1. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1985.
2. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова: Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С.Я.Єрмоленко. Київ, 2001.
3. Кротевич Є.В., Родзевич Н.С. Словник лінгвістичних термінів. Київ, 1957.
4. Левицький Ю.М. Мови світу: Енциклопедичний довідник. Львів, 1998.
5. Мала філологічна енциклопедія / укл.: О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк. Київ: Довіра, 2007.

6. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава, Київ, 2006.
7. Українська мова. Енциклопедія. Київ: Вид-во “Українська енциклопедія” ім. М.П.Бажана, 2000.
8. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: Енциклопедичний довідник. Київ, 1998.

ОСНОВНІ МОВОЗНАВЧІ ПОНЯТТЯ

АБРЕВІАТУРА (від лат. *abbrevio* “скорочую”) – скорочення слова чи словосполучення, уживане в усному та писемному мовленні. Напр., ЗУНР – Західноукраїнська Народна Республіка, загс – запис актів громадянського стану.

АКОМОДАЦІЯ (від лат. *accomodatio* “пристосування”) – зміна одного звука під впливом іншого, сусіднього; часткове пристосування сусідніх звуків. Напр., *саду* – *сяду*, *тук* – *тук*.

АКТИВНА ЛЕКСИКА – лексика, яку використовують усі носії мови незалежно від професії, освіти, місця проживання тощо (*бути, тільки, говорити, наш, новий, іти, день, життя, інший*).

АНАЛОГІЯ (від гр. *analogia* “схожість”) – уподібнення, викликане впливом одних елементів мови на інші, що зумовлює появу продуктивної моделі.

АРГОТИЗМИ (від фр. *argot*) – спеціальні слова й вирази, типові для якогось соціального прошарку, вживані з метою засекречення комунікації (щоб сторонні не розуміли, про що йдеться). Напр., у мовленні сучасних злочинців – *гранд-отель* “велика тюрма”, *опричник* “працівник органів безпеки”, *бугор* “високопоставлений чиновник”, *гризун* “жебрак”, *граматика* “акордеон”.

АРТИКУЛЯЦІЯ (від лат. *articulatio* “вимовляння”) – робота органів мовлення, тобто сукупність їх порухів при вимові певного звука.

АРХАЇЗМИ (від гр. *archaios* “стародавній”) – застарілі слова, які вийшли з активного вжитку, але збереглися в пасивному словнику. Напр., *чадо* “дитина”, *зигзиця* “зозуля”, *марець* “березень”, *паздерник* “жовтень”.

АСИМІЛЯЦІЯ (від лат. *assimilation* “уподібнення”) – часткове або повне уподібнення приголосних звуків. Напр., *боротьба* [бород'ба], *легко* [лэхко], *пісня* [ніс'н'а].

АФІКС (від лат. *affixus* “прикріплений”) – морфема, що має в слові додаткове словотвірне чи морфологічне значення й протиставлена кореню. За розміщенням відносно кореня А. поділяють на префікси, суфікси, інфікси й флексії.

ВАРІАЦІЇ ФОНЕМ – це індивідуальні, територіальні й позиційні видозміни фонем, які не впливають на смисл, не утруднюють сприймання.

ГАПЛОЛОГІЯ (від гр. *haploos* “однаковий, простий”, *logos* “слово”) – випадіння внаслідок дисиміляції одного з двох сусідніх однакових або подібних складів. Напр., *мінералологія* → *мінералогія*, *трагікокомедія* → *трагікомедія*, *дикообраз* → *дикобраз*.

ГЕНЕАЛОГІЧНА КЛАСИФІКАЦІЯ МОВ – вивчення і групування мов світу на основі споріднених зв'язків між ними (на основі спільного походження від якоїсь прамови). У Г.к.м. мови поділяють на родини, групи, підгрупи.

ГРАМАТИКА (від лат. *grammatikē technē* “письмове мистецтво”) – 1) будова мови (система морфологічних категорій і форм, синтаксичних категорій і конструкцій); 2) наука, яка вивчає будову мови.

ГРАМАТИЧНА КАТЕГОРІЯ – це система однорідних граматичних значень. Вона ґрунтується на двох і більше граматичних значеннях. Напр., категорія роду в українській мові об’єднує чол., жін. і сер. рід.

ГРАМАТИЧНА ФОРМА СЛОВА – єдність граматичного значення і засобів його вираження; співвіднесеність певного граматичного змісту з певним граматичним способом у їх єдності.

ДИВЕРГЕНЦІЯ (від лат. *divergentio* “розходження”) – розщеплення звука на два різні звуки.

ДИСИМІЛЯЦІЯ (від лат. *dissimilatio* “розподібнення”) – розподібнення приголосних внаслідок заміни одного звука іншим. Напр., *срібро* → *срібло*, *рицар* → *лицар*.

ДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ФОНЕМ (від лат. *differentia* – різниця, відмінність) – ознаки фонем, за якими розрізняють значення слів чи морфем.

ДИФТОНГ (від гр. *diphthongos* “двоголосний”) – один голосний звук, який складається з двох елементів. Напр., англ. *[iə]* *here* “тут”.

ДІАЛЕКТИЗМИ (від гр. *dialectos* “мова; розмова; наріччя”) – слова, які вживають на певній території: *вуйко* “дядько по матері”, *нанашко* “хрещений батько”, *блават* “волошки”, *вивірка* “білка”.

ДІАХРОНІЯ (від гр. *dia* “через, між, поміж” і *chronos* “час”) – 1) історичний розвиток мови; 2) дослідження мови в часі, в її історичному розвитку.

ДІЕРЕЗА (від гр. *diaresis* “поділ, розділяння”) – викидання звука чи складу для зручності вимови. Напр., *користний* → *корисний*, *солнце* → *сонце*, *сердце* → *серце*.

ЕВФЕМІЗМИ (гр. *euphēmismós* від *éu* “добре” і *phēmi* “говорю”) – слова або вислови, які вживають замість заборонених слів. Напр., *відійти у вічність*, *спочити у Бозі* “померти”, *доглядач будинку* “прибиральник”, *караван пустелі* “верблюди”.

ЕКЗОТИЗМИ (від гр. *exōtikos* “чужий, іноземний”) – слова, які позначають властиві іншим народам або країнам поняття: *чалма* “мусульманський головний убір”, *гуайява* “плодове дерево з тропічної Америки”.

ЕКСКУРСІЯ (від лат. *excursio* “вибігання, вилазка”) – початковий рух органів мовлення до вимови звука.

ЕПЕНТЕЗА (від гр. *epenthesis* “вставка”) – вставляння звука для роз’єднання двох подібних. Напр., *окіян*, *радійо*, *навука*, *навук*.

ЕТИМОЛОГІЯ (від гр. *etymon* “істина” і *logos* “наука”) – розділ мовознавства, який вивчає походження слів.

ЕТНОЛІНГВІСТИКА (від гр. *ethnos* “народ” і лат. *lingua* “мова”) – розділ лінгвістики, що вивчає зв’язок мови з життям народу, відбиття в мові фольклору та міфів матеріальної і духовної культури етносу.

ЖАРГОНІЗМИ (від фр. *jargon*) – слова, властиві розмовній мові людей, пов'язаних певною спільністю інтересів. Напр., у студентському мовленні – *хвіст* “заборгованість”, *автомат* “залік за результатом роботи в семестрі”, *кайф* “задоволення”.

ЗНАК – матеріальний, чуттєво сприйманий предмет, який є представником іншого предмета і використовується для отримання, зберігання і передачі інформації.

ІДЕОГРАФІЯ (від гр. *idea* “поняття” і *gráphō* “пишу”) – письмо графічними знаками, що позначають поняття.

ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМИ (від лат. *inter* “між, посеред, поміж” і *natio* “народ”) – слова, що вживаються в багатьох неспоріднених мовах і разом з тим зберігають спільність семантики та фонетико-морфологічної будови.

ІСТОРИЗМИ – слова, які вийшли з ужитку у зв'язку зі зникненням позначуваних ними понять. Напр., *війт* “сільський староста”, *осавула* “прикажчик у панському будинку”, *січовик* “січовий стрілець”.

КАЛЬКУВАННЯ (від фр. *calque* “копія”) – копіювання іншомовного слова за допомогою свого, незапозиченого матеріалу; поморфемний переклад іншомовного слова. Напр., укр. *недолік* є калькою рос. *недочет*, *самовизначення* – калькою *самоопределение*.

КОНВЕРГЕНЦІЯ (від лат. *convergentio* “сходження, наближення”) – збіг у процесі фонетичних змін двох звуків у одному.

КОНТАМІНАЦІЯ (від лат. *contamination* “змішування”) – взаємодія двох мовних одиниць, близьких за значенням чи звучанням, наслідком чого є схрещування й утворення третьої одиниці, часом неправильної. Напр., неправильний вислів *грати значення* утворився від контамінації двох нормативних зворотів *грати роль* і *мати значення*.

КУЛЬМІНАЦІЯ (від лат. *culmen* “вершина”), або **ВИТРИМКА** – положення органів мовлення в момент вимовляння звуків.

ЛЕКСИКОГРАФІЯ (від гр. *lexikos* “словниковий” або *lexicon* “словниковий запас” і *gráphō* “пишу”) – розділ мовознавства, який займається теорією і практикою укладання словника.

ЛЕКСИКОЛОГІЯ (від гр. *lexikós* “такий, що стосується слова” і *logos* “наука”) – розділ науки про мову, який вивчає лексику (словниковий склад мови).

МЕТАТЕЗА (від гр. *metathesis* “перестановка”) – нічим не зумовлені перестановка звуків або складів у словах. Напр., *монисто* → *намисто*, *суровий* → *суворий*.

МЕТОД (від гр. *methodos* “шлях дослідження”) – спосіб, прийом, методика дослідження мовних явищ.

МИСЛЕННЯ – узагальнене й абстрактне відображення мозком людини явищ дійсності в поняттях, судженнях й умовиводах.

МОВА – система одиниць спілкування і правил їх функціонування.

МОВЛЕННЯ – спілкування людей між собою за допомогою мови; мовна діяльність.

МОВНА ПОЛІТИКА – свідомий вплив суспільства на мову.

МОВНІ СОЮЗИ – сукупність певних мов, що характеризуються спільними ознаками (напр., балканський мовний союз, кавказький, західноєвропейський).

МОВОЗНАВСТВО (лінгвістика від лат. *lingua* “мова”) – наука про мову, її природу й функції, структуру, внутрішні закони функціонування й розвитку.

МОРФЕМА (від гр. *morphē* “форма”) – найменша значуща одиниця мови, виражена одною фонемою чи певним їх сполученням.

МОРФЕМІКА – розділ мовознавства, який вивчає типи й структуру морфем.

МОРФОЛОГІЯ (від гр. *morphē* “форма” і *logos* “слово, вчення, наука”) – розділ граматики, що охоплює вчення про структуру слова, форми словозміни, способи вираження граматичних значень, а також учення про частини мови і властиві їм способи словотворення.

НАГОЛОС – виділення в мовленні певної одиниці в ряду однорідних одиниць за допомогою фонетичних засобів.

НАРОДНА ЕТИМОЛОГІЯ – звукова зміна, зумовлена прагненням мовця через форму слова вказати на його походження.

НЕДИФЕРЕНЦІЙНІ ОЗНАКИ ФОНЕМ (від лат. *integralis* – нероздільно пов’язаний з цілістю) – ознаки фонем, які не розрізняють значень слів чи морфем.

НЕОЛОГІЗМИ (від гр. *neos* “новий” і *logos* “слово”) – нові слова, які з’явилися у мові. Напр., *факс, брокер, дилер, менеджер, пейджер, ваучер*.

ОМОГРАФИ (від гр. *homos* “однаковий” і *graphō* “пишу”) – слова, які пишуться однаково, а вимовляються по-різному. Напр., *мўка – мукá, зáмок – замóк*.

ОМОНІМИ (від гр. *homos* “однаковий” і *onyma* “ім’я”) – слова, які звучать однаково, але мають різні значення. Напр., *ключ¹ “знаряддя для замикання і відмикання замка” і ключ² “джерело”, точити¹ “обробляти на токарному верстаті” і точити² “наливати, цідити”*.

ОМОФОНИ (від гр. *homos* “однаковий” і *phōnē* “звук”) – слова, які вимовляються однаково, але різняться написанням. Напр., *роман – Роман, гребі – гриби*.

ОМОФОРМИ (від гр. *homos* “однаковий” і лат. *forma* “форма”) – слова, в яких збігаються тільки окремі форми. Напр., *три (олівці) – три (руки), мати (іменник) – мати (дієслово)*.

ОНОМАСТИКА (від гр. *onyma* “ім’я, назва”) – розділ лексикології, що вивчає власні назви.

ОРФОГРАФІЯ (від гр. *orthos* “правильний” і *graphō* “пишу”) – 1) загальноприйнята система правил передачі певної мови на письмі; правопис; 2) розділ мовознавства, що вивчає і розробляє систему таких правил.

ОРФОЕПІЯ (від гр. *orthos* “правильний”, *epos* “мовлення, розповідь”) – 1) вимова, яка відповідає прийнятим у мові нормам; 2) розділ мовознавства, який встановлює систему вимовних норм.

ОСНОВА СЛОВА – частина слова без закінчення та формотворчого суфікса, що виражає його лексичне значення: *слов-о, ходи-в, писа-л-а*.

ПАРАДИГМА (від гр. *paradeigma* “приклад, взірець”) – сукупність усіх форм словозміни одного слова.

ПАСИВНА ЛЕКСИКА – це рідковживані слова, якими переважно є застарілі слова (*зигзиця, перст, челядь*), слова, які тільки-но з’явилися в мові (*брифінг, пейджер, маркетинг*), а також професіоналізми, екзотизми, жаргонізми й арготизми.

ПИСЬМО – це система умовних (графічних) знаків для передачі тих чи інших елементів мови. Основні типи П.: піктографія, ідеографія, складове П., звуко-буквене П.

ПІКТОГРАФІЯ (від лат. *pictus* “розмальований” і гр. *gráphō* “пишу”) – відображення змісту повідомлення у вигляді малюнка або послідовності малюнків (малюнкове письмо).

ПРОТЕЗА (від гр. *prothesis* “додавання, приєднання”) – поява перед голосним, що стоїть на початку слова, приголосного для полегшення вимови. Напр., *острий – гострий, улица – вулиця*.

ПРОФЕСІОНАЛІЗМИ – слова, притаманні мовленню представників певної професії: *перкусія, пальпація, ремісія, кома* (у мовленні медиків).

РЕДУКЦІЯ ГОЛОСНИХ (від лат. *reduction* “відсунення, повернення, відведення назад”) – ослаблення артикуляції ненаголошених звуків і зміна їхнього звучання. Напр., рос. *он говорит* → *он грит*, *Мария Ивановна* → *Мариванна*.

РЕДУПЛІКАЦІЯ (від лат. *reduplico* “подвоюю”) – повне або часткове повторення кореня, основи або цілого слова без зміни звукового складу або з частковою його зміною. Напр., *ледве-ледве, ходити-походжати*, кит. *жень* “людина” – *жень-жень* “люди”.

РЕКУРСІЯ (від лат. *recursion* “повернення”), або **ВІДСТУП** – повернення органів мовлення у вихідне положення.

РЕЧЕННЯ – мінімальна одиниця спілкування, основна його функція – комунікативна, тобто функція повідомлення, передачі відомостей про реальну дійсність.

СИНОНІМИ (від гр. *synónymos* “однойменний”) – слова, які мають значення, що повністю або частково збігаються. Напр., *мовознавство і лінгвістика, орфографія і правопис*.

СИНТАКСИС (від гр. *syntaxis* “побудова, порядок”) – розділ граматики, який вивчає способи поєднання слів у словосполучення й речення, а також поєднання простих речень у складні. Синтаксис вивчає будову словосполучень і речень, їх типи, значення, функції та умови вживання, інтонацію, порядок слів у реченні.

СИНХРОНІЯ (від гр. *synchronos* “одночасний”) – 1) стан мови в певний момент її розвитку, в певну епоху; 2) вивчення мови в цьому стані.

СКЛАД – це частина такту, яка вимовляється одним поштовхом видихуваного повітря.

СЛОВОСПОЛУЧЕННЯ – це мінімальне смислове і граматичне поєднання слів, основна функція якого – номінативна (називна).

СОЦІОЛІНГВІСТИКА (від лат. *societas* “суспільство” і *лінгвістика*) – спеціальна лінгвістична дисципліна, яка вивчає вплив суспільства на мову і мови на суспільство.

СУПЛЕТИВІЗМ (від лат. *suppletivus* “доповнювальний”) – утворення граматичних форм одного й того ж слова від різних коренів або від різних основ. Напр., *брати – взяти, погано – гірше, я – мене*.

ТРАНСКРИПЦІЯ (від лат. *transcriptio* “переписування”) – спосіб запису усного мовлення з метою найточнішої передачі вимови.

ФОНЕМА (від гр. *phōnēma* “звук, голос”) – мінімальна звукова одиниця мови, яка служить для розпізнавання й розрізнення морфем і слів.

ФОНЕТИКА (від гр. *phōnē* “голос”, *phōnētikós* “звуковий”) – 1) розділ мовознавства, що вивчає звуковий склад мови; 2) артикуляційні та акустичні властивості звуків певної мови.

ФРАЗА (від гр. *phrasis* “спосіб, вираження”) – відрізок мовлення, що становить собою інтонаційно-змістову єдність, виділену з двох боків паузами.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЄДНОСТІ – семантично неподільні фразеологічні одиниці, цілісне значення яких умотивоване значенням їх компонентів. Напр., *зробити з мухи слона* “перебільшити щось”, *пальцем не ворухнути* “нічого не зробити”, *прикусити язика* “замовчати”.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗРОЦЕННЯ – семантично неподільні фразеологічні одиниці, значення яких не впливає зі значень їх компонентів. Напр., *точити лясси* “вести пусті розмови”, *пекти раків* “червоніти від сорому”, *дати кучми* “побити”, *підсунути свиню* “підступно завдати прикрощів комусь”.

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ СПОЛУЧЕННЯ –

ФРАЗЕОЛОГІЯ (від гр. *phrasis* “вираз” і *logos* “наука”) – 1) сукупність фразеологізмів певної мови; 2) розділ мовознавства, який вивчає фразеологічний склад мови.

ФУЗІЯ (від фр. *fusion* “злиття” < лат. *fusio* “плавлення”) – злиття сусідніх у слові морфем, яке веде до стирання міжморфемних меж. Напр., *дивак+ств(о)→дивацтво*, *Овруч+ськ(ий)→овруцький*.

ЧАСТИНИ МОВИ – класи слів, об’єднаних спільністю семантичних, морфологічних та синтаксичних ознак.

Питання на іспит зі “Вступу до мовознавства”

1. Предмет і завдання курсу “Вступ до мовознавства”. Місце мовознавства у системі наук.
2. Мова як суспільне явище. Соціолінгвістика.
3. Соціальна, територіальна та стилістична диференціація мови.
4. Методи дослідження мови.
5. Функції мови.
6. Мова і мислення.
7. Мова і мовлення.
8. Структура мови. Основні одиниці мови.
9. Синхронія і діахронія.
10. Мова як знакова система особливого виду.
11. Фонетика як лінгвістична дисципліна. Практичне і теоретичне значення фонетики.
12. Три аспекти вивчення звуку. Артикуляція звуку та її елементи.
13. Будова мовленнєвого апарата та функції окремих його частин. Активні та пасивні органи мовлення.
14. Артикуляційні, акустичні та функціональні відмінності між звуками мови.
15. Основні принципи класифікації голосних звуків.
16. Основні принципи класифікації приголосних звуків.
17. Специфіка сонорних звуків.
18. Основні ознаки шумних звуків.
19. Найпоширеніші види комбінаторних змін (акомодація, асиміляція, сингармонізм, дисиміляція).
20. Позиційні зміни звуків (редукція, гаплогія, протеза, епентеза).
21. Звукові зміни, зумовлені нефонетичними факторами (народна етимологія, контамінація, аналогія).
22. Фонема. Основні функції фонем.
23. Сильна і слабка позиція фонем. Варіанти та варіації фонем.
24. Диференційні й нейтральні ознаки фонем.
25. Означення складу в різних теоріях. Дифтонги. Трифтонги.
26. Наголос, його природа, види та функції.
27. Лексикологія та її основні складові.
28. Слово як одиниця мови, його відмінність від морфеми та речення.
29. Слово і поняття. Узагальнююча роль слова.
30. Наукова етимологія та її основні принципи.
31. Власні і загальні назви. Ономастика та її розділи.
32. Причини і види мовних запозичень. Калькування. Інтернаціоналізми. Пуризм.
33. Лексикографія. Основні типи і види лексикографічних праць.
34. Фразема. Основні типи фразем. Джерела фразеології.
35. Пряме і переносне значення слова. Метафора. Метонімія. Синекдоха.
36. Синоніми та їх види.
37. Омоніми та їх види.

38. Хронологічні пласти лексики: архаїзми, історизми, неологізми.
39. Морфема. Сегментні, суперсегментні та нульові морфеми.
40. Основа слова і формант. Парціальна основа слова. Суплетивізм. Фузія.
41. Основа похідна і непохідна. Аббревіатури.
42. Омонімія морфем. Редуплікація.
43. Синтетичні та аналітичні форми слова.
44. Граматика. Морфологія та синтаксис як розділи граматики.
45. План змісту і план вираження у граматиці.
46. Граматична категорія. Характеристика основних граматичних категорій.
47. Виникнення та відмирання граматичних категорій. Зміни в їх змісті та засобах вираження.
48. Синтаксис. Сурядні та підрядні зв'язки. Предикативний зв'язок.
49. Проблема речення. Речення і судження. Речення і словосполучення.
50. Предикативність і модальність як ознаки речення.
51. Частини мови та принципи їх виділення.
52. Поділ слів на повнозначні та службові. Вигуки.
53. Граматичні категорії та синтаксичні функції іменних частин мови.
54. Теорії походження людської мови.
55. Плем'я, народ, нація та мова. Етнолінгвістика.
56. Генеалогічна класифікація мов. Найбільші мовні сім'ї.
57. Типологічна класифікація мов. Мовні союзи.
58. Дивергенція та конвергенція в історії мови. Мовні контакти.
59. Основні етапи розвитку письма. Типи письма.
60. Орфографія. Принципи орфографії.

ЗМІСТ

ВСТУПНІ ЗАУВАЖЕННЯ	3
Практичне заняття № 1 <i>ВСТУП</i>	4
Практичне заняття № 2 <i>ФОНЕТИКА ЯК ЛІНГВІСТИЧНА ДИСЦИПЛІНА</i>	9
Практичне заняття № 3 <i>КЛАСИФІКАЦІЯ ЗВУКІВ</i>	13
Практичне заняття № 4 <i>ЗМІНИ ЗВУКІВ У ПОТОЦІ МОВЛЕННЯ</i>	18
Практичне заняття № 5 <i>ФОНОЛОГІЯ</i>	24
Практичне заняття № 6 <i>ЛЕКСИКОЛОГІЯ</i>	28
Практичне заняття № 7 <i>МОРФЕМІКА ТА ДЕРИВАТОЛОГІЯ</i>	35
Практичне заняття № 8 <i>ГРАМАТИКА ЯК РОЗДІЛ МОВОЗНАВСТВА</i>	40
Практичне заняття № 9 <i>СИНТАКСИС ЯК ВЧЕННЯ ПРО ЗВ'ЯЗНЕ МОВЛЕННЯ</i>	44
Практичне заняття № 10 <i>СЛОВО ЯК ПРЕДМЕТ МОРФОЛОГІЇ</i>	49
Практичне заняття № 11 <i>ТИПОЛОГІЧНЕ ТА ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНЕ МОВОЗНАВСТВО</i>	54
Практичне заняття № 12 <i>ПИСЬМО ТА ЕТАПИ ЙОГО РОЗВИТКУ</i>	59
Практичне заняття № 13-14 <i>ЗРАЗКИ МОДУЛЬНОГО КОНТРОЛЮ</i>	63
<i>ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСУ “ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА”</i>	65
<i>ОСНОВНІ МОВОЗНАВЧІ ПОНЯТТЯ</i>	68
<i>ПИТАННЯ НА ІСПИТ ЗІ “ВСТУПУ ДО МОВОЗНАВСТВА”</i>	74

Миголинець Ольга Федорівна

ВСТУП ДО МОВОЗНАВСТВА

Практичні завдання для студентів філологічного факультету

Підписано до друку 24.06.2022. Формат 60x84/16.
Гарнітура Times New Roman. Ум. друк. арк. 4,5.
Наклад 100 прим. Віддруковано на різнографі.
Розтиражовано з готових оригінал-макетів ПП Роман О.І.
м. Ужгород, пл. Ш.Петефі, 34/1 Тел.: 0509771656